

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
(ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΚΟΜΙΤΑΤΟ)
1906

ΠΑΝΑΓ ΔΑΓΚΛΗΣ
Ύπαρχηγός Γενικού Έπιτελείου
Πρόεδρος
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΟΥΜΑΣ
Γεν. Διευθυντής ΣΠΑΠ
Σ. ΣΠΥΡΟΜΙΛΙΟΣ
Άρχηγός Χειμάρων
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΕΛΑΣ
Άνθυπάρχος
ΧΑΡ. ΔΙΑΜΠΕΝΣ
Άνθυποπολιάρχος
ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ
Λόγιος
ΜΙΑΤ. ΠΑΝΤΑΖΗΣ
Ύφηγητής Πανεπιστημίου
ΧΡ. ΧΡΟΝΗΣ
Ύπολοχαγός Οικονομικού
ΠΕΡ ΚΑΡΑΠΑΝΟΣ
Δικηγόρος
ΧΡ. ΜΑΛΑΜΟΣ
Ταγματάρχης Μηχανικού
ΓΕΩΡΓ. ΓΑΓΑΡΗΣ
Δημοσιογράφος
ΑΥΓ. ΑΒΕΡΩΦ
Πολιτευτής

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
(ΑΝΑΣΥΣΤΑΣΙΣ)
1934

Έπίτιμος Πρόεδρος
ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΡΙΚΚΑΛΙΝΟΣ
Όμότιμος Καθηγητής
τού Πανεπιστημίου Άθηνών
Άκαδημαϊκός

ΔΙΑΤΕΛΕΣΑΝΤΕΣ ΠΡΟΕΔΡΟΙ

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΒΛΑΧΟΣ
Ό από Ιωαννίνων Άρχιεπίσκοπος
Άθηνών και πάσης Ελλάδος
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΟΥΜΑΣ
Γεν. Διευθυντής ΣΠΑΠ
ΑΝΤΩΝΙΟΣ Κ. ΠΑΛΗΣ
Στρατηγός
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΠΑΛΑΝΟΣ
Άκαδημαϊκός
ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΚΑΛΙΑΦΑΣ
Καθηγητής Πανεπιστημίου
ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΡΙΚΚΑΛΙΝΟΣ
Άκαδημαϊκός
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΑΒΑΡΕΤΟΣ
Δικηγόρος - Δημοσιογράφος

“ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ” ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ - ΛΟΓΟΓΡΑΦΙΑ - ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
ΓΡΑΦΕΙΑ: όδός Μαυρομιχάλη 7
ΑΘΗΝΑ Κ.Α. 10679
ΤΗΛ. 36.21.651

Ύπεύθυνος σύμφωνα με τό Νόμο:
ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΣ
Άγία Παρασκευή Άττικής - Τερψιθέας 64
Κ.Α. 15341
Τηλ. 6399.783

Τυπώνεται καί αποστέλλεται με αυτοπροαί-
ρετη συνδρομή 1000 δραχμών τό χρόνο.

Φωτογράφιση - Μοντάζ
ΑΦΟΙ ΠΙΝΑ
ΒΑΛΤΕΤΣΙΟΥ 45
ΤΗΛ. 3636180

"ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ"

ΔΕΛΤΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΩΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ·ΙΓ'	ΤΕΥΧ. 133	ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1987	Γραφ.: Μαυρομιχάλη 7· 106 79 Ἀθήνα Τηλ. 36.21.651 — 63.99.783
----------	--------------	----------------	--

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Κώστα Διαμάντη. Ὁ θάνατος τοῦ μουλαριοῦ (ποίημα)	345
Ἄλεξ. Χ. Μαμμοπούλου. Ἐξομολόγησις	347
Φωτογραφικός Ἄτλας	350
Γιώργου Ν. Στεργίου. Ἀπὸ τὸν Λήκ	351
Ἄναστ. Δ. Παπαγγέλη. Τὸ ἥρωδ τῆς Ἡπειρώτισσας ἀγρότισσας	354
Γιάννη Πινδέα. Ἡ Ἡπειρος πρὶν ἑκατὸ χρόνια καὶ κάτι	357
Στάθ. Δ. Λαμπριῶη. Ἡ γενιὰ τῶν χαλασμένων	360
Ερικ. Ριγανέλα. Μιά ἠπειρωτικὴ οἰκογένεια	371
Ἀλεξ. Χ. Μαμμοπούλου. Ἀνάφλεξη ἀναμνήσεων... Εὐάγγ. Πρίτσος καὶ οἱ ἄλλοι	373
Β. Πασχάλη. Ἀπόστ. Γκαράνης	375
Κων. Π. Φωτοπούλου. Ἀλησμόνητες ἱστορίες τοῦ 1912—13	377
Ἡπειρωτικὰ Βιβλία	380
Βιβλιοκρισίαις	382
Ἔσσερις ἐκδόσεις τῆς «Ἡπειρ. Ἐταιρείας»	383

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ :

Γ. Μπρουζιώτης — Γ. Κατσαρὸς
Κωλέττη 4, 106 81
Τηλ. 360.38.20, ΑΘΗΝΑ

ΕΠΟΣ 1940-41

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΜΟΥΛΑΡΙΟΥ

Εἰκόνα ὄνειρικὴ
μέσ' στῆ λευκὴ ἀνταύγεια τῆς
ἀστροφεγγιάς
ἢ χιονισμένη ἀπότρυμη βουνο-
πλαγιά.

Σὲ λασπωμένο μονοπάτι
μιὰ μαύρη φάλαγγα σὰν ξόδι
σκιῶν ἀναδεύεται.
Τὰ Μεταγωγικά μὲ τοὺς ἡμιονη-
γούς, οἱ «Μουλαράδες»,
προχωροῦν ὑπομονετικὰ γιὰ τὸ
Μέτωπο.

Νυχτοπορεία ἀπὸ τὸ φόβο τῶν ἀ-
εροπλάνων.

Σπεύδουν νὰ ἐφοδιάσουν τοὺς
πολεμιστὲς
ποὺ ἀνεμοπόδαροι κυνηγοῦν τὸν
ἐχθρὸ
νὰ τὸν πετάξουν στῆ θάλασσα.

Ξάφνου ἓνα μουλάρι παραπάτησε
καὶ κατρακύλησε στὸ γκρεμὸ.
Τὸ φορτίο, μὲ τὰ ἀναποδογουρι-
σματα,

σκορπίστηκε στὰ χιόνια.
Ἐδῶ τὰ πυρομαχικὰ καὶ οἱ κου-
ραμάνες
ἐκεῖ ἢ φασολάδα, οἱ σταφίδες καὶ
τὸ κασέρι
(ΣΥΝΕΧΕΙΑ στῆ σελίδα 353)

Απόψεις της Ζωσιμαίας Σχολής Ιωαννίνων σχολικού έτους 1942—43. Στην πρώτη σειρά οι καθηγητές: Σ. Ξουλιάρης, Δ. Πετρίδης, Εύαγγ. Πρίτσας, Ν. Τσακωνάκης, Χρ. Σούλης (φωτογραφητής), Γ. Μπέγκας. Όρθιος (αριστερά) ο Άρσένης Γεροντιδάς, με τον απόμαχο Γ. Καλούδη). (Από το φωτογραφικό Αρχείο Νικ. Σκόττα)

ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗ

Τὸ «προκείμενο» βιβλίο¹ ἔχει μιὰ ἱστορία. Βρέθηκε σταχωμένο στὰ Ἀρχεῖα τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἑταιρείας, σὰν 5ο ἢ 6ο ἢ 7ο ἀντίγραφο ἀπὸ πολυγράφηση. Τὰ Μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς Ἑρεῦνης, πού τὸ συνέταξαν, ἦταν 4, πού σημαίνει λογικῶς, ὅτι καθένα ἀπ' αὐτὰ πῆρε ἀπὸ ἓνα τεῦχος. Κάποιο τεῦχος πῆρε ὁ Καθηγητῆς Δημ. Μπαλᾶνος, πού σὰν Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας τὸ 1945 συνέστησε τὴν Ἐπιτροπὴ, ἓνα τὸ Γεν. Ἐπιτελεῖο Στρατοῦ, πού βοήθησε σημαντικὰ τὸ ἔργο της καὶ ἓνα ἔμεινε μὲ τὴν ἔνδειξη «Ἀνήκει εἰς τὴν Ἡπειρωτικὴν Ἑταιρείαν».

Τὸ «ἀνήκον», ὅμως, εἰς τὴν Ἡπειρωτικὴν Ἑταιρείαν» τεῦχος δὲν ἦταν εὐανάγνωστο καθὼς δέχεται: σὲ σημείωμα ὁ μακαρίτης Νικ. Γεωργιάδης, γραμμένο στίς 12 Ἰουνίου 1954, πού ὁ ἀναγνώστης μπορεῖ νὰ διαβάσει: στὴ σελίδα 172, ὅπου τὸ ἱστορικὸ τῆς συνθέσεως τῆς Ἐπιτροπῆς.

Δυστυχῶς τὸ δυσανάγνωστο δὲν ἦταν μόνο φραστικά, πού ἐπὶ τέλος ἀπὸ τὰ συμφραζόμενα θὰ ἔδωαινε κάποιο νόημα. Ἦταν κυρίως στοὺς ἀριθμούς, πού ἔκανε τὴ δυσκολία ἀνυπέροβλητη. Ἔτσι, σὰν βιβλίο στατιστικὸ κατὰ 50%, εἶχε μισὴ φωνή.

Πρὸς μεγάλη στενοχώρια μας, ἡ Ἑταιρεία, πού ἔχει στὸ ἐνεργητικὸ της 57 ἐκδόσεις αὐτοτελεῖς καὶ 131 τεύχη τοῦ Περιοδικοῦ της, ἀπὸ τὸ 1961 μέχρι σήμερα, ἔβλεπε ἀνέκδοτη λόγω ἀναπηρίας μιὰ σημαντικὴ μελέτη γιὰ τὴν Ἠπειρο, σχετικὴ μὲ τίς ὕλικές ζημιές καὶ τ' ἀνθρώπινα θύματα τῆς ἐχθρικῆς κατοχῆς σαράντα δύο ὀλόκληρα χρόνια ἀπὸ τότε (1945—1987).

Ἡ Ἐπιτροπὴ Ἑρεῦνης, πού τὰ μέλη της προέρχονταν ἀπὸ τοὺς κόλπους τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἑταιρείας — βλέπε βιογραφικὰ τους στίς σελίδες XV, XVI—ἐργάστηκε στὴν Ἠπειρο ἐπὶ ἓνα μῆνα, Ἰούλιο τοῦ 1945. Ἀντλήσε ἐπὶ τόπου στοιχεῖα ἀπὸ Προέδρους καὶ Γραμματεῖς Κοινοτήτων καὶ μετὰ τὴν ἐπιστροφή της στὴν Ἀθήνα συμπλήρωσε τὸ Ἀρχεῖο της ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τοῦ Διεθνοῦς Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, τοῦ Ἑλλ. Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, τῆς Ἐπιτροπῆς Πυρραπᾶθῶν Δ.Ε. Σταυροῦ, ἀπὸ ἐκθέσεις τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς, Ὑπουργ. Γεωργίας, Ἐσωτερικῶν, Γραφείου Εἰδικῶν Μελετῶν, τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου. Κοντὰ ἰς' αὐτὰ καὶ ἀπὸ τὰ

1. Ἐκθεσις τῶν γενομένων ζημιῶν ἐπὶ ἐχθρικῆς κατοχῆς στὴν Ἠπειρο 1941—1944). (Πρόλογος).

ἀρχεῖα τοῦ ΕΔΕΣ, Κ. Ε. Βορειοηπειρωτικοῦ Ἀγῶνος, Μητροπό-
λεως Ἰωαννίνων, Παραμυθίας καὶ Συλλόγων Θεσπρωτῶν. Ἄρ-
της, Πρεβέζης, Ζαγορίσιων.

Ἡ ἀναφορά στὰ στοιχεῖα αὐτὰ φαίνεται ὅτι ἔνα ἄλλο σημείω-
μα τοῦ ἰδίου Νικολ. Γεωργιάδη μετ' ἡμερομηνία 2.7.45.

Τὰ ἀναλυτικὰ αὐτὰ στοιχεῖα εἶναι καὶ ἡ βάση τῆς συνθετι-
κῆς μελέτης.

Ἐγνώρισα σχεδὸν ὅλα τὰ Μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐρεύνης.
Συνεργάστηκα μετ' ὁν Δημ. Μπαλάνο, τὸν Νικόλαο Γεωργιάδη
στὴ Φιλεκπαιδευτικὴ Ἐταιρεία (Ἀρσάκειο) 1948—1966, στὸν
Σύνδεσμο Ἐργαστηρίων Χειροτεχνίας τῆς Ἀγγελοκῆς Χατζημι-
χάλη (1948—1964), στὴν Ἠπειρωτικὴ Ἐταιρεία. Μετ' ὁν Ἰω-
άννη Τρικκαλινὸ στὴ Φιλεκπαιδευτικὴ καὶ τὴν Ἠπειρωτικὴ Ἐ-
ταιρεία. Μετ' ὁν Πέτρο Δόβα τέλος συνυπηρετήσαμε στὴν Ἠπει-
ρωτικὴ. Ἐγνώριζα ἀκόμη πόσο ὑπεύθυνοὶ ἄνδρες ἦσαν καὶ κατ'
ἀκολουθίαν ἐκτιμοῦσα πόσο ἀκριβολογικὰ πρέπει νὰ ἦταν καὶ τὰ
στοιχεῖα τῆς κοπιαστικῆς ἐργασίας, πὺ βρισκόταν στὰ χέρια
μας.

Ἔτσι εἶχαν τὰ πράγματα, ὅταν ἔλαβα ἕνα τηλεφώνημα ἀπὸ
τὸ Μάνο Π. Δόβα, πὺ μοῦ ἐγνώριζε ὅτι ἔχει ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο τοῦ
πατέρα του φακέλους μετ' ἡμερομηνία, πὺ ἐνδιαφέρουν, ἐνδεχομένως,
τὴν Ἠπειρωτικὴ Ἐταιρεία.

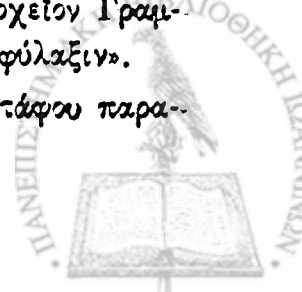
Τιμώντας ἐπάξια τὴ μνήμη του μοῦ τὰ ἔφερε ὁ εὐγενικὸς φι-
λος καὶ μετ' ἡμερομηνία ματιὰ κατάλαβα, πὺς ἦρθε στὰ χέρια τὸ
κλειδί ν' ἀνοίξει ἡ διέξοδος γιὰ τὴν ἐκδόση τῆς Μελέτης.

Ἰδιαίτερη ἐντύπωση μοῦ ἔκαμε τὸ τέλος τοῦ Σημειώματος
τοῦ σχολαστικοῦ καὶ ἀκριβολόγου Νικολάου Γεωργιάδη, τὸν ὁ-
ποῖον εἶχα διαδεχθεῖ, μετὰ τὸ θάνατό του (1967), καὶ στὰ Λο-
γιστικὰ καὶ στὰ Γραμματευτικὰ του καθήκοντα στὴν Ἠπειρωτι-
κὴ Ἐταιρεία. Ὁ τύπος Γ. Γραμματέας μακαρίτης Εὐάγ. Π. Φω-
τιάδης Γεν. Διευθυντῆς τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης δὲν διέθετε
χρόνο, οὔτε γιὰ τὰ Πρακτικὰ τοῦ Δ. Συμβουλίου.

Ἐγραφε λοιπὸν στὸ τέλος τοῦ Σημειώματος τῆς σελίδας 172
τοῦ παρόντος βιβλίου ὁ Ν. Γ.:

«Τὸ παρὸν σημείωμα ἐγράφη σήμερον 12 Ἰουνίου 1954 πρὸς
καθοδήγησιν τοῦ προσώπου, τὸ ὁποῖον θὰ παραλάβῃ, διὰ λογα-
ριασμὸν τῆς Ἠπειρωτικῆς Ἐταιρείας, τὸ ὡς ἄνω Ἀρχεῖον Γραμ-
ματέως (κ. Π. Δόβα) διὰ τὸν ἐφεξῆς χρόνον πρὸς φύλαξιν».

Ἦμουν ἤδη ὄριμος νὰ δεχθῶ αὐτὴ τὴν ἐκ τοῦ τάφου παρα-

κέλευση, όχι θέβαια «πρός φύλαξιν», αλλά προς εκτύπωση για να δοθούν στην Ήπειρο, τα τόσο ενδιαφέροντα στοιχεία της Έκθεσεως.

Σπρώθημα λοιπόν κι' έκαμα αντιβολή των επί μέρους αναλυτικών στοιχείων με τα στοιχεία της πολυγραφημένης Μελέτης από την αρχή. Διωρήθησα τα δυσανάγνωστα νούμερα. Ο άμορφος όγκος του ύλικού έμπαινε πιά σε άναμφισβήτητα πλαίσια και μπορούσε να δοθεί στο Τυπογραφείο.

Δέν έκαμα καμμιά επέμβαση στο κείμενο, πλην ελάχιστων φραστικών διορθώσεων. Όλο είναι αυτόσυιο έργο της Έπιτροπής με τα τυχόν λάθη και ανακρίθειες, που ύποθέτω να είναι ελάχιστα, όπως π.χ. οι φερόμενοι ως δήμιοι μπορεί στή συνέχει να έπέστρεψαν στις έσπίες τους ή να απέθαναν στήν όμηρία.

Η δυστυχημένη Ήπειρος πλήρωσε άκριβιά την έχθρική Κατοχή της. Είναι ανατριχιαστική ή φωνή των ξηρών άριθμών. Σαναζούν οι φριχτές σκηνές του Κοιμένου Άρτας, της Μουσιωτίτσας Φιλιπιάδας, των Λιγγιάδων Ίωαννίνων, (έδω με ένυπόγραφη έκθεση του μακαρίτη Χρ. Σούλη). Συγκλονίζουν οι σκηνές του Κερασόδου Παγωνίου, που οι Ούνοι του Ρουγίλα έρριχναν διά της θίας σα φρύγανα τους κατοίκους του χωριού στή φλεγόμενη «Χτινιαρότρυπα» του Κασιδιάρη.

Και να σκεφτεί κανείς ότι ένω στις μεταπολεμικές έγκυκλοπαίδειες γίνεται εύρύτατος λόγος για το Δίσταμο, τα Καλάβρυτα κλπ. Το Λεξικό «Ήλιος» αναφέρει μόνο για το Κοιμένο: «Το Κοιμένο (χώμη 700 κατοίκων) κατεστράφη όλοσχερώς ύπό των Γερμανών. 16.8.43. Ούτε λέξη για Μουσιωτίτσα, για Λιγγιάδες.

Η Έγκυκλοπαίδεια «Πάπυρος - Λαρούς» τίποτε για τη Μουσιωτίτσα, το Κοιμένο, τις Λιγγιάδες.

Σαναζει στήν Έκθεση της Έπιτροπής το δράμα της Θεσπρωτίας με λεπτομέρειες.

Χρήσιμο θεωρώ ό αναγνώστης να διασταυρώσει τα στοιχεία και με δυό αξιόλογα βιβλία για τη Θεσπρωτία. Του Γ. Άρχιμανδρίτη: Ο δ ύ ν α ι και δ ά κ ρ υ α τ η ς Θεσπρωτίας και του Γιάννη Σάρρα: Ιστορικá Λαογραφικά περιόχης Ηγουμενίσσης.

Οι της «Ήπειρωτικής Έταιρείας» νιώθουμε ανακούφιση διοντας στή δημοσιότητα ένα βιβλίο, που άφορά σε ιστορικά γεγο-

νότα τῆς πολυπαθῆς Ἠπείρου. Καί εἶναι κρίμα, πού προσπάθειά μας στό Γενικό Ἐπιτελεῖο Στρατοῦ ν' ἀνευρεθοῦν τραδηγμένες φωτογραφίες τῶν περιγραφομένων καταστροφῶν, δηλώσεων καί ἀνθρωποθυσιῶν ναυάγησε καί δέν ἔγινε μπορετό νά πλαισιωθεῖ καί μ' αὐτές ἡ παρούσα ἔκδοση.

ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΣ
Πρόεδρος τῆς Ἠπειρωτικῆς Ἑταιρείας

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΑΤΛΑΣ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Ἡ ἔκκλησή μας γιά τή φωτογραφική ἀποτύπωση τοῦ Ἠπειρωτικοῦ χώρου βρῖσκει ὁλοένα ἀπήχηση. Ξανατονίζουμε ὅτι ἡ δημοσίευσή τους εἶναι ὁ μόνος τρόπος νά ἀποθησαυριστοῦν.

Οἱ ἀνθρώποι δέγονται συναισθηματικά μέ τά ἀντικείμενα τοῦ καθημερινοῦ βίου. Εἶναι φυσικό παλλά ἀπ' αὐτά νά τά κρατοῦν, ὡς βιωματικές συγκινήσεις, στίς κασέλες καί στά συρτάρια. Σταθμοί ζωῆς. Καί μάλιστα φωτογραφίες.

Ἄλλά οἱ γενεές — ζωνάρια τίς λέγαν οἱ παλιοί — διαδέχονται ἡ μία τήν ἄλλη. Εἶναι φυσικό ἐπίσης γιά τοὺς ἀπογόνους τὸ ἐνδιαφέρον γι' αὐτά νά λιγαστεῦει. Ἔτσι ὁ κίνδυνος νά χαθοῦν γίνεται ἀφευκτός. Ἀμυδρὴ ἐλπίδα ὑπάρχει γιά ἓνα ἐλάχιστο μέρος ἀπ' αὐτές νά φτάσουν στοὺς παλαιοπῶλες καί ἀπὸ κείνους στά χέρια τῶν Συλλεκτῶν.

Εἶναι χρέος μας νά διασώσουμε ἀπὸ τήν παράδοση τῶν πατέρων μας ὅ,τι μποροῦμε γιά τίς γενιές, πού ἔρχονται, τοὺς Φιλότεχνους, τοὺς Μελετητές τοῦ βίου τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, τοὺς Ἐρευνητές τῆς Ἱστορίας.

Ὁ Φωτογραφικός Ἀτλας τῆς Ἠπείρου, ὃ ἄ ἔχει γενικές ἐνότητες στίς ὁποῖες θά

ἐνταχθεῖ τὸ φωτογραφικὸ ὕλικό.

1) Ἱερὰ Σκηνώματα, 2) Ἀρχαιολογικά Μνημεῖα, 3) Παραδοσιακά Κτίρια, 4) Οἰκισμοὶ ἰδιαιτέρου ἀρχιτεκτονικοῦ κάλλους, 5) Πεφύρια, 6) Τοπεῖα καί φυσικὲς καλλονές, 7) Σκηνὲς τοῦ καθημερινοῦ βίου, τῶν ἡθῶν καί ἐθίμων (Γέννηση, Βάπτισμα, Γάμος, Χοροί, Πανηγύρια, γιά τὴν ἐνδυματολογικὴ πλευρά), 8) Σχολεῖα, 9) Μεγάλοι Διδάσκαλοι, 10) Ἀγωνιστές, 11) Εὐεργέτες Μικροὶ - Μεγάλοι, 12) Ἱδρύματα Ἠπειρωτικῆς Εὐεργεσίας, 13) Κληρικοί, 14) Ἐορτασμοὶ καί Ἐπέτειοι.

Ἡ ὑπόδομή τοῦ Φωτογραφικοῦ Ἀτλαντα χτίζεται κάθε μῆνα μέ τὴν ἔκδοση τοῦ Δελτίου τῆς Ἑταιρείας.

Οἱ ἀποστελλόμενες φωτογραφίες ἐπιστρέφονται στοὺς κατόχους σύμφωνα μέ τὴν ἐπιθυμία τους.

α.χ.μ.

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ 1805 - 1810

ΓΙΩΡΓΟΥ Ν. ΣΤΕΡΓΙΟΥ

(Άποσπάσματα από τὸ Ἡμερολόγιον τοῦ Ἄγγλου περιηγητῆ WILLIAM LEAKE. Μετάφραση Γεωργίου Δ. Στάθη, ἱερέα - δημ.)

«Τίτλος βιβλίου: Ἡ Ἠπειρος 1805—1810. Ἔκδοσι 1976, τόποις I. Ροσσολάϊου, ΓΙΑΝΝΙΝΑ Ἰούλιος 1809, σελίδες 173, 174, 175.

«...Μιά, ἀπ' τὶς κυριώτερες διακρίσεις τῶν Ἰωαννίνων εἶναι οἱ δυὸ Σχολές Παιδείας καὶ οἱ βιβλιοθηκὲς ποὺ ἀνήκουν σ' αὐτές. Ὑπάρχει καὶ συλλογὴ βιβλίων στὴ Μητρόπολι, ἀλλ' οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ Βυζαντινὴ ἱστορία εἶναι σχεδὸν ἡ μόνη ἐργασία γιὰ τὴν ὁποῖαν οἱ καλόγηροι ἔχουν νὰ καυχήθουν.

Ἐπικεφαλῆς τοῦ παλαιοῦ σχολείου, τοῦ ὁποῖου ἡ ἀρχὴ εἶναι ἀγνωστὴ, εἶναι ὁ Κοσμάς Μπαλᾶνος, ἓνας πολὺ σεβαστὸς γηραιὸς ἄνθρωπος τοῦ ὅπου ὁ πατέρας ἦταν διευθυντὴς πρὶν ἀπ' αὐτόν. Στὸ ἴδρυμα αὐτὸ ποὺ τελευταῖα ἀπέκτησε τὴν κύρια συντήρησιν ἀπ' τοὺς Ζωσιμάδες, διδάσκονται γραμματικὴ καὶ Ἑλληνεσὺν συγγραφεῖς, ὅπως σὲ πολλὰ τῶν σχολείων τῆς

Ἑλλάδος.

Στὴν ἄλλη Σχολή, 100 μαθηταὶ ἀσκοῦνται Ἑλληνιστὶ στὴν Ἱστορίαν, γεωγραφίαν καὶ φιλοσοφίαν. Ἰδρύθηκε ἀπὸ τὸν Πικροζώη¹ ἓνα ντόπιον ἔμπορον ποὺ τὴν κληροδότησε μὲ 800 πούρσες (χρυσὲς λίρες Ἀγγλίας τότε 20.000—24.000) καὶ ὁ τόκος αὐτῶν μαζί μ' ἄλλες δωρεές, ἀποδίδουν μισθὸν 2.000 πιάστρες (δηλαδὴ 2000 λίρες Ἀγγλίας χρυσὲς) γιὰ τὸν ἀρχιδάσκαλον Ἀθανάσιον Ψαλίδα, ἐκτὸς δυὸ βοηθῶν του κ' ἐτήσια ἐπιχορήγησι σὲ κάθε μαθητή. Ὁ ἴδιος Πικροζώης, ἔκτισε ἐκκλησίαν καὶ νοσοκομεῖον. Τὸ ὅλικόν ἐτήσιον εἰσόδημα ἀπ' τοὺς τόκους τῶν κεφαλαίων καὶ τῶν δυὸ Σχολῶν, εἶναι τώρα 60 πούρσες.

Ἐκτὸς τῶν δυὸ αὐτῶν, ὑπάρχουν ἀρκετὰ μικρότερα σχολεῖα διευθυνόμενα ἀπὸ ἄτομα ἰδίως ἱερεῖς, τῶν ὁποίων ἡ διδασκτέα ὕλη δὲν ἐκτείνεται πέρα τῶν Ἑλληνικῶν τῆς Ἀγίας Γραφῆς.

Στὰ μέσα τοῦ καλοκαιριοῦ δὲν εἶναι παράξενο νὰ ἰδῆς ἓνα τῶν δασκάλων αὐτῶν, νὰ κάθεται κάτω ἀπὸ δένδρα τῶν προαστίων περι-

1. Ἐἶναι τὸ Καπλάνειον.

στοιχιζόμενο από 30—40 μαθητάς. Γενικά παίρνουν μισθὸ μιὰ π ι ἄ - σ τ ρ α τὴν ἑβδομάδα ἀπ' τοὺς φτωχότερους τῶν μαθητῶν τους.

Λέγεται, πὼς ἓνα ἐκ τῶν πιὸ ἱκα- νῶν προσώπων νὰ πείσῃ τοὺς "Ἐλ- ληνας νὰ ιδρύσουν σχολεῖα, ὡς τὸν καλλίτερο τρόπο τῆς βελτιώσεως τοῦ ἔθνους, ἦταν ἓνας καλόγηρος ἀπ' τὸ Ἄ π ὁ κ ο υ ρ ο, Κ ο - σ μ ᾱ ς² ὀνομαζόμενος, πού σὲ διά- στημα 8 ἔτῶν περιώδευσε τὴν περι- φέρεια ὡς ἱεροκήρυκας καὶ ἔκαμε κύριο θέμα τῶν κηρυγμάτων του τὸ ζήτημα αὐτό. Ἄπ' τὴν ἄλλη ἀποψι ἦταν καὶ ἀναμορφωτής, ἀφοῦ κα- τάφερε νὰ πείσῃ τὶς γυναῖκες τοῦ Ζαγοριοῦ νὰ πετάξουν ἓνα ἄσχημο κάλυμμα τῆς κεφαλῆς, ὅμοιο ἐκεί- νου τῶν γυναικῶν τοῦ Αἰγαίου καὶ νὰ τὸ ἀντικαταστήσουν μ' ἓνα ἀπλὸ κεφαλομάντηλο. Ἔπεσε μάρτυρας τοῦ ζήλου του, θανατωθεὶς τὸ 1780³ ἀπ' τὸν Κ ο ὐ ρ τ Π α σ ᾱ.

Ἡ Παιδεία εἶναι μᾶλλον ἀποτέ- λεσμα τῆς ἀδιαφορίας τοῦ Βεζύρη γιὰ τὶς ἀπώτερες συνέπειες αὐτῆς, μὲ σκοπὸ κάποιου ὑποτιθέμενου κέρ- δους, παρὰ ἀπὸ καλὸ αἶσθημα πρὸς τοὺς "Ἐλληνες γιὰ τὴν ἐνθάρρυνσι τῆς μορφώσεώς των. Τὸ συνιστᾶ συ- χνὰ καὶ στοὺς Δεσποτάδες νὰ μὴ τὸ παραμελοῦν, ἢ πλειονότητα τῶν ὁποίων σκέπτεται μονάχα τὸν πλου- τισμὸ καὶ ἐνεργοῦν σὰν τοὺς Τούρ- κους μὲ τὸ ἀξίωμά τους. Στὸν ἄ ρ - χ ι δ ἄ σ κ α λ ο Μ π α λ ᾱ ν ο με-

2. Κοσμᾶς Αἰτωλός.

3. Ὡς χρονολογία τοῦ θανάτου τοῦ Κο- σμᾶ Αἰτωλοῦ φέρεται τὸ ἔτος 1779.

ταχειρίζεται συχνὰ τὴν ἴδια γλῶσ- σα προτρέποντάς τον νὰ διδάσκῃ τὴ νεολαία, δίδοντάς της τὸ καλὸ παράδειγμα καὶ ποτὲ μὴν ἔχει ἀμ- φιβολία γιὰ τὴν ἐνθάρρυνσι καὶ προστασία του.

Ἡ καταπίεσι τοῦ Ἄλῃ πρὸς τὰ Μοναστήρια εἶναι ἐλαφρῆ, συγκρι- νόμενη μ' ἐκείνη πού ἐξασκεῖ πρὸς τὰ χωριὰ καὶ τ' ἄτομα. Τελευταῖα μάλιστα ἔδειξε ιδιαίτερη εὐνοια στὸ Μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Ναοῦμ, με- ταξὺ Κορυτσᾶς καὶ Ἀχρίδος.

.....

«Τὰ Ἑλληνικὰ πού ὀμιλοῦνται στὰ Γιάννενα εἶναι ἀπ' τὸ πιὸ ἐξευ- γενισμένο εἶδος ἀπ' αὐτὰ πού ἀ- κούει κανεὶς σὲ κάθε τμῆμα τῆς κυ- ρίως Ἑλλάδος. Οἱ φράσεις εἶναι πιὸ Ἑλληνιστικὲς καὶ ἡ σύνθεσις τους περισσότερη γραμματικῆ. Αὐ- τὸ εἶναι φυσικὴ συνέπεια τῶν scho- λείων πού ιδρύθηκαν ἐδῶ πρὸ πολ- λοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπ' τὴν παραμονὴ πολλῶν ἐμπόρων στὸ ἐξωτερικὸ ἢ καὶ ἄλλων πού ταξίδευσαν ἢ κα- τοίκησαν στὴν πολιτισμένη Εὐρώπη. Ἡ παραπάνω παρατήρησι ἀφορᾶ μονάχα τοὺς "Ἐλληνες. Μεταξὺ τῶν Τούρκων ἢ Μουσουλμάνων Ἀλβανῶν, κάθε δεκάτη λέξι τῆς Ἑλληνι- κῆς, τὴν ὁποία ὀμιλοῦν εἶναι Τουρ- κικὴ καὶ αὐτὸ εἶναι ὅλο - ὅλο πού γνωρίζουν ἀπ' τὴν Τουρκικὴ γλῶσ- σα οἱ ντόπιοι Μωαμεθανοί.

Στὴν Ἡπειρο ὅπως καὶ σὲ κάθε ἄλλο τμῆμα τῆς Ἑλλάδος μερικὲς λέξεις εἶναι σὲ χρῆσι στὴ χωριάτι- κη διάλεκτο.

Καίτοι δὲν χρησιμοποιοῦνται ἄλ- λοῦ καὶ οὔτε μπήκανε στὴν ἐξευγε-

νισμένη γλῶσσα τῶν καλῶν τάξεων ἐξῶ εἶναι καθαρῆς Ἑλληνιστικῆς ἔτυμολογίας. Ἴσως νὰ μὴ ἀπαντῶνται σὲ κανένα τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἀλλὰ διατηρήθηκαν κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, ὅπως σὲ κάθε ἀρχαῖο Ἕθνος, σὲ τύπο ἀγροῖκο.

Μεταξὺ αὐτῶν τοῦ διαμερίσματος Ἰωαννίνων, μπορεῖ ν' ἀναφέρουμε τὸ «τ ρ ο χ ο τ ὸ ς» ρεῦμα τοῦ στενοῦ τμήματος τῆς λίμνης, «σ κ ι ἄ δ ι ο ν» τὸ πλατύγυρο ψάθινο καπέλλο ποὺ φοροῦν οἱ χωρικοὶ κατὰ τὴν ἐποχὴ οὐθιερισμού, ἀλλ' οἱ ψαράδες τῆς λίμνης ποὺ φοροῦν τὸ ἴδιο εἶδος καλύμματος, τὸ λέγουν «κ α λ α μ ί α», ἀπὸ τὸ εἶδος ὑλικοῦ τῆς κατασκευῆς του.

Οἱ λέξεις «ἄ ν τ λ ῶ, ἄ ν τ λ ί α, τ ρ ο π ω τ ῆ ρ ι» χρησιμοποιοῦνται ἀπ' τοὺς ψαράδες τῆς λίμνης καθὼς κι' ἀπ' τοῦς ναυτικούς τοῦ Αἰγαίου. Στὸ Ζαγόρι «θ ὄ ρ α» λέγουν τὴν πόρτα, ποὺ ἡ τελευταία εἶναι λέξι κοινὴ σὲ κάθε τμήμα τῆς Ἑλλάδος. «Π ρ ο θ η λ ἄ ζ ω» καλεῖται στὸ ἴδιο διαμέρισμα ὅταν ξαναἄρνι τὸ βάλουν νὰ θηλάσῃ ἄλλη προβατίνα ποὺ δὲν εἶναι μητέρα του. «Κ α τ ε θ ρ ο ἦ θ η κ α ν τ ἄ ὀ ρ ν ί θ ι α» εἶναι μιὰ ἄλλη Ζαγορίσια ἔκφρασι.

Ἡ μακρὰ παραμονὴ τῆς Σλαβονικῆς φυλῆς στὸ τμήμα αὐτὸ τῆς Ἑλλάδος, ἄφησε ὅπωςδὴποτε τὰ ἴχνη τῆς στῆ διάλεκτο, ἀλλὰ πιὸ πολὺ στὰ ὀνόματα τοποθεσιῶν ἢ καὶ στὴν κατάληξι καὶ τρόπο προφορᾶς αὐτῶν ποὺ εἶναι Ἑλληνικῆς Ἑτυμολογίας.

Ἐπίσης πολλές Ἰταλικές λέξεις

μπήκανε στὴν ἰδιωματικὴ γλῶσσα ἀπ' τὰ γειτονικὰ νησιά, ἔνεκα τῆς ἐμπορικῆς ἐπικοινωνίας Ἰωαννίνων καὶ Ἰταλίας.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΜΟΥΛΑΡΙΟΥ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ἀπὸ σελίδα 345)

πιὸ πέρα οἱ ρέγγες, ἢ γαλέτα καὶ
τὰ τσιγάρα
ἀκόμα οἱ ἀτομικὲς παραγγελίες
τῶν φαντάρων
καὶ ἡ ἀλληλογραφία.
Ἕλλη ἡ ἀναμενόμενη ἀπὸ τὸ
Στρατὸ

ἰκμάδα τοῦ δέντρου
γιὰ ν' ἀνθίσουν οἱ λόγχες.

Καὶ τὸ μουλάρι ὄλο αἵματα, χτυπημένο,
ξεψύχησε ἄφωνο χωρὶς βοήθεια
κάτω στῆ χαράδρα,
θορὰ στὰ ὄρνια καὶ τ' ἀγρίμια.

Δὲν τό ἔκλαψε ἡ μάνα του.
—Κλαῖνε τάχα οἱ μανάδες τῶν
μουλαριῶν;—
Θὰ τό ἔκλαιγε ὁ ἀφέντης του,
ἀλλὰ περίμενε, ὅπως ὄλοι, νὰ γυρίσει κι αὐτὸ
μὲ τὴ νίκη.
Μονάχα ἐμεῖς τὸ κλάψαμε, οἱ
συμπολεμιστές,
ποὺ τὸ εἶδαμε, γιατί τὴν ὥρα ἐκείνη
πολὺ μᾶς ἔλειψε.

ΚΩΝ. ΑΘ. ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Τὸ ἥρωο τῆς ΗΠΕΙΡΩΤΙΣΣΑΣ ἀγρότισσας

Τοῦ Ἀναστασίου Δ. Παπαγγέλη

Πολλὴ εὐγένεια μπορεῖ νὰ κρύβεται στὶς ψυχὲς ἀπλῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ. Δυὸ εὐγενικὲς ψυχὲς ἀπλῶν παιδιῶν τοῦ λαοῦ μας σκέφτηκαν νὰ τιμήσουν τὴν Ἡπειρώτισσα ἀγρότισσα κάνοντας ἕνα μνημεῖο γιὰ τὴν ἀπλὴ γυναῖκα τοῦ χωριοῦ. Τὸ μνημεῖο αὐτὸ δὲν τὸ θάφτισα τυχαία ἥρωο. Ἡρωο πρέπει νὰ λέγεται τὸ μνημεῖο γιὰ τὴν ἥρωίδα γυναῖκα τοῦ χωριοῦ ποὺ στάθηκε κολώνα τοῦ σπιτιοῦ της, στήριγμα τῆς μικρῆς της πατρίδας καὶ τῆς μεγάλης μας πατρίδας στὴν πάροδο τῶν αἰώνων τῆς ἱστορίας τοῦ τόπου μας.

Ἐνας ἀπλὸς συνταξιούχος ὑπάλληλος τοῦ ΙΚΑ, ὁ Παναγιώτης Νικολάου ἀπ' τὸ Καλοχώρι κι' ἡ κυρία Φανὴ Νικολάου Ἡπειρώτικης καταγωγῆς κι' αὐτή, εἶχαν τὴν εὐγενικιὰ ἔμπνευση νὰ φκιάξουν ἕνα μνημεῖο ποὺ νὰ τιμᾶει τὴν Ἡπειρώτισσα ἀγρότισσα. Ἀλλὰ ἡ ἔμπνευση δὲν φκιάνει μνημεῖα, χρειάζονται κι' ἄλλα πολλά. Οἱ εὐγενεῖς αὐτοὶ ἄνθρωποι ξόδεψαν χρήματα πολλά, ἔκαναν κόπους πολλούς, θυσίασαν χρόνο πολύ. Ἐτρεξαν, κουράστηκαν, ταλαιπωρήθηκαν κι' ἴσως νὰ πικράθηκαν κάπου - κάπου.

Στὸ 29ο χιλιόμετρο τοῦ δρόμου Γιάννινα — Ἡγουμενίτσα ἔστησαν

τὸ πραγματικὰ πετυχημένο ἥρωο τῆς Ἡπειρώτισσας Ἀγρότισσας.

Ἐνας Τηνιακὸς γλύπτης ἔφκιαξε στὸ μάρμαρο τὴν Ἡπειρώτισσα ἀγρότισσα νὰ «κάνει χωράφι» μὲ τὸ ζευγάρι τῶν βοϊδιῶν της, τὸ Μαρτίνη της καὶ τὸ Μαγιούλη της.

Κι' ἀπάνω ἀπ' τὰ βοῖδια τὰ πικρὰ καὶ παραπονεμένα λόγια της:

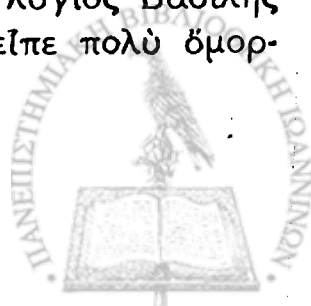
— Ἀῖντε Μαρτίνη, ἄιντε Μαγιούλη ὅσο νάρθει ἂ ἀφέντης μου ἀπ' τὰ ξένα...

Γιάννης Καγιώργης λέγεται ὁ Τηνιακὸς γλύπτης ποὺ τὸ ἔφκιαξε τὸ μνημεῖο σὰν νᾶναι γεννημένος στὰ χῶματα τῆς Ἡπείρου.

Λάμπρος Κασελούρης εἶναι ἕνας ἄλλος εὐγενὴς Ἡπειρώτης ποὺ βοήθησε πολὺ τὸ ζευγάρι τῶν εὐεργετῶν γιὰ ν' ἀποτελειώσουν τὸ ἔργο τους.

Πέρσι τέτοιον καιρὸ ἔγιναν τ' ἀποκαλυπτήρια τοῦ μνημείου καὶ φέτος, χτὲς δέκα ἐνιαῖα Ἀλωναριοῦ γίνηκε μιὰ μικρὴ σὲ ὄγκο ἀλλὰ μεγάλη σὲ συγκίνηση καὶ σὲ ὀμορφιά ἐκδήλωση στὸν τόπο τοῦ μνημείου, γιὰ νὰ γιορταστεῖ κατὰ κάποιον τρόπο ἡ πρώτη ἐπέτειος τῆς τιμῆς γιὰ τὴν ἀγρότισσα.

Στὴν ἐκδήλωση κύριος ὁμιλητὴς ἦταν ὁ Ἡπειρώτης λόγιος Βασίλης Κρασίτης ποὺ τὰ εἶπε πολὺ ὀμορ-

φα τὰ ὄσα πρέπειν στήν ἡρωίδα Ἑπειρώτισσα ἀγρότισσα. Μίλησαν κι' ἄλλοι πολλοὶ γιὰ νὰ ἐκφράσουν τὰ αἰσθήματά τους γιὰ τὴ γυναῖκα τοῦ χωριοῦ.

Εἶπε κι' ἡ ἀφεντιά μου δυὸ λόγια λόγια τῆς καρδιάς μου, ὄχι γιὰ τοὺς μεγάλους πὺ παρεύρισκονταν, ἀλλὰ γιὰ τοὺς νέους καὶ τὰ παιδιὰ πὺ δὲν μποροῦν νὰ καταλάβουν στοὺς σημερινούς καιρούς τί θὰ πεί ζωὴ χωριάτικη ἐκείνου τοῦ καιροῦ.

Τὰ σημερινὰ παιδιὰ δὲν ἔχουν δεῖ πολλά καὶ τὸ θόϊδι ἀκόμα, κι' ἀσφαλῶς δὲν εἶδαν ζευγάρι νὰ «κάνει χωράφι», δὲν καταλαβαίνουν τί θὰ πεί «χερολάβα».

Μὲ τὰ δυὸ λόγια πὺ εἶπα εὐχαρίστησα τὸ ζευγάρι τῶν εὐεργετῶν γιὰ τὴν προσφορά τους πρὸς ὅλους μας, καὶ σὲ μᾶς πὺ εἴμαστε ἀπὸ χωριὰ καὶ σ' ἄλλους πὺ ζοῦσαν ἀπ' τὴ δουλειὰ τοῦ χωριάτη καὶ τῆς χωριάτισσας.

Εὐχαριστῶ κι' ἀπὸ δῶ, ἀπ' τὶς στήλες τοῦ ΔΕΛΤΙΟΥ τῆς Η.Ε., τὸν Παναγιώτη Νικολάου καὶ τὴ Φανὴ Λαγιογιάννη γιὰτὶ μὲ τὸ μνημεῖο

τους μὲ κάνουν νὰ θυμᾶμαι κάθε μέρα — κάθε μέρα σχεδὸν περνᾶω ἀπ' τὸ Χάνι τοῦ Τσίκα πὺ βρίσκειται τὸ μνημεῖο τῆς Ἀγρότισσας — νὰ θυμᾶμαι τὴ μάνα μου πὺ μ' ἀφηνε στὸν ἴσκιο τῆς γκορτσιᾶς ἀπ' τὴ σαρμανίτσα ἀκόμα κι' αὐτὴ νὰ κάνει χωράφι.

Κάθε μέρα θὰ στρίψω λίγο τὸ κεφάλι γιὰ μιὰ μικρὴ τιμὴ στὴ μνήμη τῆς μάνας μου, στὴ μνήμη ὅλων τῶν γυναικῶν τῶν χωριῶν μας πὺ πότιζαν μὲ ἰδρώτα, μὲ δάκρυα καὶ μὲ τὸ αἷμα τους πολλὰς φορές τὴ φτωχὴ γῆς μας γιὰ νὰ πάρουν λίγο γέννημα ἀπ' τὰ σπλάχνα τῆς.

Καὶ σεῖς νέοι καὶ παιδιὰ πὺ δὲν ξέρετε πῶς ἔβγαινε τὸ ψωμί - ψωμάκι, ἐκεῖνα τὰ πικρὰ καὶ σκληρὰ χρόνια ἕνα μονάχα σᾶς λέω γιὰ τὰ εὐλογημένα ἀθῶα ζῶα πὺ τράβαγαν τὸ ἀλέτρι καὶ σκίζαν τὴ γῆς γιὰ νὰ μᾶς δώκει τὰ γέννημα: Οἱ παλιότεροι ἄνδρες στὰ χωριὰ ὅταν τὸ θραδυὸ γύριζαν στὸ χωριὸ τὰ θόϊδια ἀπ' τὴ βοσκή, ὅλοι σηκώνονταν ὄρθιοι γιὰ νὰ περάσουν τὰ εὐλογημένα ζῶα...

Γιάννινα 20.7.1987

Γιάννη Καγώργγι — Ηλασιώτισσα αγρότισσα

Ἡ Ἠπειρος πρὶν ἑκατὸ χρόνια καὶ κάτι

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΑΥΘΑΙΡΕΣΙΩΝ

Νὰ πασᾶς, νὰ μάλαμα. Καταδίωξη ἐλλήνων ὑπηκόων

(Ἄρχεϊον Μάνθου Οἰκονόμου)

ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΠΙΝΔΕΑ

«Παραδειγματικὸς» γιὰ ἀσύγκριτες αὐθαιρεσίες καὶ στομφώδεις ἀφηγήσεις φανταστικῶν ἄθλων του, ὑπῆρξε ὁ τουρκοκὸς Διοικητὴς Ἠπείρου Χουσνῆ—πασᾶς. Ὅριστε μερικὰ ἀποσπάσματα, χαρακτηριστικὰ τῆς ...ἀχαρακτήριστης ὑπηρεσιακῆς δράσης καὶ συμπεριφορᾶς του, τὰ ὁποῖα θρήκαμε σὲ γιαννιώτικες ἀνταποκρίσεις, τῆς ἐφημερίδας «Ἀθηνᾶ», ἡμερομηνίας 7 Φεβρουαρίου 1859:

«Ὅλοι οἱ κάτοικοι πάσης θρησκείας γογγύζουσι καὶ καταρῶνται τὴν τύχην των· πρὸ δέκα ἐτῶν ἦσαν εἰς καλυτέραν κατάστασιν ἀσυγκρίτῳ λόγῳ, λέγουσι λοιπὸν τὸ «κάθε πέρυσι καὶ καλύτερα». Ἄφ' ὅτου δὲ ἦλθεν ὁ νῦν διοικητὴς Χουσνῆ πασᾶς, ὁ κόσμος ὅλης τῆς Ἠπείρου ἐγινεν ἄνω κάτω, καὶ σωτηρίαν καὶ ἀπαλλαγὴν τῶν δεινῶν του, οὐδαμῶς εὐρίσκει».

«...Τὸν 8θριον ὁ Χουσνῆ πασᾶς ἐθγῆκεν εἰς περιοδείαν, διῆλθε τὴν Ἀλβανίαν, ἐκήρυξεν ἐνώπιον τοῦ λαοῦ ἄρρητα θέματα, διὰ νὰ θάλλη δῆθεν τάξιν, ἔβαλεν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους εἰς κίνησιν, τοὺς κατεξώδευσε, καὶ τέλος τοὺς ἠνάγκασε

καὶ ὑπέγραψαν ἔγγραφον τουρκιστὶ γεγραμμένον χωρὶς νὰ γνωρίζουν τί ἀναφέρει, μήτε ἐσυγχώρει τινὰ γνωρίζοντα τὰ τουρκικὰ νὰ τὸ ἀναγνώσῃ· ὅλος φανατισμὸν, ἐπιστρέψας ἐνταῦθα, ὡσάν νὰ ἦλθεν ἀπὸ καμμίαν μεγάλην ἐκστρατείαν νικητῆς, ἤρχισεν ἡμέρας πολλάς νὰ διηγῆται τὰ ἄθλά του μετὰ στόμφου τόσον πρὸς τοὺς ξένους ἀντιπροσώπους, ὡς καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς οἷτινες τὸν ἔβλεπον».

...«Σήμερον τοῦ ἦλθεν ἡ ὄρεξις καὶ τὸ κέφι, καὶ διατάττει νὰ κλείσουν ὅλα τὰ ἐργαστήρια, ὅλων τῶν συντεχνιῶν τὰ χριστιανικὰ καὶ ἐβραϊκὰ, καὶ νὰ πηγαίνουν ὅλοι καθῶς καὶ οἱ ὑπηρέται των εἰς τὸ διοικητήριον διότι θέλει νὰ τοὺς διδάξῃ· ἐπῆγαν λοιπὸν ὅλοι δύω ἡμισυ χιλιάδες ἀνθρώποι περίπου, καὶ τί τοὺς εἶπε! ἦλθον ἀπὸ τὴν Πόλιν χαρτία πόσον νὰ πληρώνουν οἱ μαστόροι (ἀρχηγοὶ τῶν καταστημάτων) καὶ πόσον οἱ ὑπηρέται, καὶ χρεωστοῦν ὅλοι νὰ πάρουν καὶ νὰ πληρώσουν, ἀλληλέγγυοι· νὰ μάλαμα διοικητῆς.

Χθὲς τὸ ἑσπέρας (τώρα τὸ ἔμαθα) μίαν ἡμισυ τῆς νυκτὸς ὦραν

τουρκιστί λογιζομένην, προσεκάλε-
σεν εἰς τὸ διοικητήριόν του τὰ μέλη
τοῦ ἀνωτάτου συμβουλίου, ὡς νὰ
ἐπρόκειτο διατάραξις τῶν καθεστώ-
των καὶ ἂν μαντεύησιν τί τοὺς ἤθε-
λεν; ἤθελε νὰ τοὺς δείξη ἓνα γράμ-
μα ὁποῦ ἔπεσε δῆθεν εἰς τὰς χεῖ-
ράς του, ἐνὸς Σέχη ἀπὸ τὴν Βοστί-
να, ὁποῦ ἔγραφεν εἰς Κωνσταντι-
νούπολιν ἐναντίον του. Νὰ διοικη-
τῆς, νὰ μάλαμα! νὰ σηκώσῃ τοὺς
ἀνθρώπους μ' ὄλον τὸ δριμὺ ψῦχος
ἀπὸ τὴν ἡσυχίαν των τὴν νύκτα,
διότι ἔτσι τοῦ ἔκαμε τὸ κέφι· ἄς κα-
μαρώνῃ λοιπὸν ἡ Πόρτα τὸν διοικη-
τὴν της αὐτὸν καὶ ἄς μὴ προβλέψῃ
τὰς συνεπείας!!!»

Στὸν ἀθηναϊκὸ «Ἐθνοφύλακα»
τῆς 13ης Ἰανουαρίου 1862 διαβά-
ζουμε τὰ ἔξης γιὰ τὰ θάσσανα τῶν
ἐλλήνων ὑπηκόων στὴν τουρκοκρα-
τούμενη Ἡπειρο:

«Εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ εἰς τὰς
λοιπὰς τῆς Ἡπείρου πόλεις ἔφθα-
σεν εἰς τὸ ἔπακρον ἡ σκληρὰ κατὰ
τῶν ὑπηκόων Ἑλλήνων καταδίωξις,
ἣτις ἀπὸ τινος καιροῦ, ὡς καὶ νῦν
ἀκόμη, καταμαστίζει τοὺς δυστυ-
χεῖς Ἑλληνας ἐν Θεσσαλίᾳ.

«Ὁ διοικητῆς τῶν Ἰωαννίνων
συλλαβὼν ἐφυλάκισε τοὺς ἔχοντας
τακτικὰ ἐξωτερικὰ διαβατήρια ὑ-
πηκόους Ἑλληνας, ἐπιμένων νὰ ἀ-
παρνηθῶσιν οὗτοι τὴν ἐλληνικὴν ἐ-
θνικότητα καὶ νὰ γείνωσιν ὑπήκοοι
ὀθωμανοί, οὐδεμία δὲ τοῖς γίνεται
προστασία ὑπὸ τῆς προξενικῆς ἀρ-
χῆς, οὐχὶ ὡς ἀδιαφοροῦσης, ἀλλ' ὡς
μὴ ἰσχυοῦσης, διότι ὁ πασᾶς πρὸς
ἐκτέλεσιν ἀνωτέρων θεβαίως διατα-
γῶν περιφρονεῖ καὶ προξένους καὶ

πράκτορας. Πολλοὶ Ἑλληνας, καί-
τοι ἔχοντες καταστήματα ἐμπορικὰ
ἐν Ἰωαννίνοις, διὰ νὰ ἀποφύγωσι
τὸν καταδιωγμὸν, ἐγκατέλιπον καὶ
τὰ καταστήματά των καὶ τὰς ὑπο-
θέσεις των καὶ περιφέρονται τῇ δε-
κακείσῃ, ἕως ἂν παρέλθῃ ἡ ὀργὴ
Κυρίου. Τοὺς διωγμοὺς, τὰ θάσσανα
καὶ ὄλας τὰς περιφρονήσεις, ὅσας
ὑποφέρουσιν ἐν Τουρκίᾳ οἱ Ἑλλη-
νες, τὰ χρεωστοῦμεν εἰς τὴν ἐν Ἑλ-
λάδι ἐπικρατοῦσαν χαῦνον καὶ ἄ-
νανδρον πολιτικὴν, ἣτις μὴ γένοιτο,
διατηρηθῆ ἐπὶ τινὰ εἰσέτι καιρὸν
κατὰ θείαν παραχώρησιν, τὸ ὄνομα
τοῦ Ἑλληνοῦ ἐν Τουρκίᾳ θέλει εἶ-
ναι χειρότερον τῶν Ἀθιγγάνων, ἢ
τῶν Παριῶν. Εἶθε αἰ γοεραὶ φωναὶ
τῶν φυλακισομένων καὶ βασανιζο-
μένων Ἑλλήνων ἐν Τουρκίᾳ εἰσα-
κουσθῶσιν εἰς τὸν Θεόν, ὅπως εὐ-
δοκῆσῃ νὰ σώσῃ τὴν Ἑλλάδα ἐκ
τοιαύτης πολιτικῆς καὶ ἀπαλλάξῃ
τῶν βασάνων τοὺς Ἑλληνας!...»

Ἡ ΛΙΜΝΗ ΠΑΓΩΣΕ ΠΕΡΑ ΓΙΑ ΠΕΡΑ

Στις 3 Φεβρουαρίου 1864 ἡ ἀθη-
ναϊκὴ «Παλιγγενεσία» ἀναδημοσί-
ευσε ἀπὸ τὴν «Βυζαντίδα» τῆς Πό-
λης, τὰ ἀκόλουθα:

—ΜΑΣ γράφουσιν ἐξ Ἰωαννίνων
ὑπὸ ἡμερομηνίαν 16 Ἰανουαρίου τὰ
ἐπόμενα.

«Υφιστάμεθα χειμῶνα φρικώδη,
χειμῶνα μὴ συμβάντα ἐνταῦθα πρὸ
200 ἴσως ἐτῶν. Ἡ λίμνη Ἰωαννίνων
ἀποκρυσταλωθεῖσα, μετετράπη εἰς
λείον πεδῖον, ὁ δὲ διοικητῆς ἡμῶν,
ἐπιθυμῶν νὰ προλάβῃ πᾶν δυστύ-

χημα, διέταξε νὰ μὴ τολμήσῃ τις νὰ μεταβῆ εἰς τὸ ἐν τῷ μέσῳ τῆς λίμνης νησίδιον. Φαντάσθητε εἰς ὁποῖαν θέσιν εὐρέθησαν οἱ τὰ πάντα ἀπὸ τῆς ἡμετέρας πόλεως ποριζόμενοι νησιῶται. Ἐν τούτοις πρῶτοι οἱ πρόξενοι τῆς Γαλλίας, Ἀγγλίας, Ρωσσίας μετέβησαν διὰ τοῦ πάγου εἰς τὴν νῆσον, αὐτοὺς δὲ παρηκολούθησεν ἄπειρον πλῆθος, καὶ οὕτω ἐφοδιάσθησαν διὰ τῶν ἀναγκαιούτων οἱ νησιῶται, οἵτινες μικροῦ δεῖν ν' ἀποθάνωσι τῆς πείνης.

«Ἐνὶ λόγῳ ἡ λίμνη μετετράπη εἰς ὠραῖον περίπατον, καὶ κατέστη ἤδη πιστευτὴ ἢ παράδοσις ὅτι ὁ Ἀβδούλ - Ραχμάν διῆλθε πεζοπόρων τὴν λίμνην μετὰ στρατοῦ ἀγνοῶν ὅτι πατεῖ ἐπὶ κρυσταλλωθέντων ὑδάτων. Ἡ τῆς λίμνης ἀποκρυστάλλωσις εἶναι εὐεργέτημα τῆς θείας προνοίας. Ἄνευ τῆς ἀποκρυστάλλώσεως ταύτης οἱ πτωχοὶ νησιῶται, ὡς σὰς προεῖπον, ἀναμφιβόλως θ' ἀπέθνησκον τῆς πείνης».

ΕΠΕΜΒΑΣΗ ΠΡΟΞΕΝΩΝ ΓΑΛΛΙΑΣ ΚΑΙ ΡΩΣΣΙΑΣ

Καὶ πάλι ἡ «Παλιγγενεσία», τῆς 17ης Μαΐου 1866, καταχώρισε τὴν ἐπόμενην εἴδηση, σχετικὰ μὲ τὴ θάρσαρη στάση τοῦ θεζύρη πρὸς τοὺς ραγιαδες τῶν Φιλιατῶν:

—ΙΩΑΝΝΙΝΑ μαΐου 3.

—Οἱ ἐν Φιλιάταις τῆς Ἠπείρου Χριστιανοὶ μὴ δυνάμενοι πλέον νὰ ὑποφέρωσι τὰς ἀγγαρίας καὶ καταπιέσεις τῶν κατοίκων ὀθωμανῶν, καὶ τὰς ἐπαχθεῖς καὶ ἀνηκούστους φορολογίας τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, συνηγμένοι εἰς ἑκατοντάδας ἦλθον εἰς Ἰωάννινα διὰ νὰ ἐκφράσωσι τὰ παράπονά των εἰς τὸν πασᾶν, ἀλλ' οὗτος μὲ τρόπον θάρσαρον καὶ ἀπότομον ἀπέπεμψεν αὐτοὺς μὴ ἐπιτρέψας αὐτοῖς νὰ ἐμφανισθῶσιν ἐνώπιόν του. Οἱ κ.κ. πρόξενοι Γαλλίας καὶ Ρωσσίας, ἐμεσολάβησαν εἰς τὸν πασᾶν διὰ νὰ ἀκούσῃ τὰ παράπονα τῶν Χριστιανῶν, διὰ τὴν καταπάτησιν τῶν νόμων καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ Χάτ-Χουμαγιούν καὶ τὰς καταθλίψεις τῶν κατοίκων Τούρκων, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς ἠρνήθη τὴν χάριν. Τότε ὁ κ. πρόξενος τῆς Ρωσσίας ἐζήτησε τὰ διαβατήριά του ν' ἀναχωρήσῃ καὶ οὕτως ὁ πασᾶς συνήνεσε νὰ ἀκούσῃ τὰ παράπονα τῶν καταθλιβομένων Χριστιανῶν, οὐχὶ ὅμως ὄλων ὁμοῦ, ἀλλ' ἐπιτροπῆς ὑπ' αὐτῶν ἐκλεχθείσης. Εἰς τὴν ἐκλεχθεῖσαν λοιπὸν ἐπιτροπὴν ὑπεσχέθη πολὺ μέχρι λόγου καὶ οὕτως οἱ Χριστιανοὶ ἐπανῆλθον εἰς τὰ ἴδια, ἀλλ' οὐδεμία θεραπεία ἐλπίζεται.

Η ΓΕΝΙΑ ΤΩΝ ΧΑΛΑΣΜΕΝΩΝ

ΤΟΥ ΣΤΑΘΗ Δ. ΛΑΜΠΡΙΔΗ

Ἡ γενιά τῶν χαλασμένων προηγήθηκε ἀπὸ τῆ δική μας. Ἀπὸ τὸ 1950—60 ἐξέλιπε καὶ ὁ τελευταῖος ἀπ' αὐτούς. Γιατὶ τοὺς τιτοφορῶ ἔτσι;

“Ολοὶ τοὺς σχεδὸν στὰ χωριὰ μας ἦταν τὰ χαϊδεμένα παιδιὰ τῶν πατεράδων, ποὺ ἀντιπροσώπευαν τὴν προηγούμενη γενιά, τὴ γενιά τῶν προκομμένων δηλ.

Στὴ γενιά αὐτὴ συμπεριλαμβάνονται οἱ ταξιδεμένοι, οἱ καλονοικοκυραῖοι, αὐτοὶ ποὺ ἐφκίασαν τὰ μεγάλα σπίτια, ποὺ δούλεψαν, ποὺ εἶχαν ἀναδειχθῆ μὲ τὴν ἐργατικότητα.

“Ολοὶ αὐτοὶ εἶχαν ὑποπέσει σ' ἕνα μεγάλο σφάλμα, κάτι ποὺ καὶ σήμερα ἐπαναλαμβάνεται σὲ μεγαλύτερη κλίμακα.

Εἶχαν παραχαϊδέψει τὰ παιδιὰ τους. Τὰ ἔμαθαν νὰ τὰ βρίσκουν ὄλα ἔτοιμα καὶ νὰ ἀποφεύγουν τὴ δουλειά. “Ετσι ὅλη σχεδὸν αὐτὴ ἡ γενιά ἔκρνε τὰ νιάτα γεράματα. “Ολοὶ σχεδὸν τὴν ἄραξαν στὰ χωριὰ καὶ τὴν καλοπέραση. Ἡ μόνη τους δουλειὰ ἦταν νὰ βγαίνουν στὸ κυνήγι καὶ τὸν ἄλλο καιρὸ νὰ τὸν περνῶν στὸ Μεσοχώρι μὲ τὸ ἱστορικό του πλατάνι καὶ τὶς Κυριακὲς στὴν ἐκκλησία ἀνέλλιπα. Ἡ μόνη τους ἀπασχόληση ἦταν τὰ χωριαν(ι)κά. Ἀτέρμονες οἱ συζητήσεις,

φυσικὰ καὶ οἱ διαπληκτισμοί. Αὐτὰ ἕως ὅτου βγῆκαν στὴ μέση ὁ Κων)νος καὶ ὁ Βενιζέλος. Τοὺς συνεπῆραν τὰ πολιτικὰ καὶ ἡ ἄγωνα διαμάχη. Καὶ τὰ βιοτικὰ προβλήματα; Τὰ πράγματα πῆγαιναν καλά, ἕως ὅτου οἱ χαλασμένοι ροκάνισαν τὶς τελευταῖες οἰκονομίες ἀπὸ τὴν πατρικὴ κληρονομιά. Μὲ τὸ πέρασμα ὡστόσο τοῦ χρόνου καὶ τὴ βιολογικὴ ἔκλειψη τῶν νοικοκυραίων, τὰ πράγματα παύουν νὰ εἶναι ρόδινα. Τὰ ἔτοιμα ἀρχίζουν νὰ σώνωνται, οἱ δυσκολίες νὰ ἐμφανίζονται καὶ οἱ χαϊδεμένοι νὰ ἀντιμετωπίζουν τὴ φτώχεια ὑπὸ τὴν ἀπαίσια μορφή. Πάντα δούλευαν οἱ καημένες οἱ γυναῖκες. “Εβγαζαν τὸ ψωμὶ τοῦ σπιτιοῦ καὶ μερικὰ ἄλλα στοιχειώδη ἀγαθὰ. “Ελειπαν ὅμως πολλὰ καὶ οἱ χαϊδεμένοι ποὺ κάθονταν στὰ χωριὰ χωρὶς δουλειὰ ἀντιλαμβάνονταν ἄργὰ τὸ κόστος τῆς ἀνεμελιᾶς καὶ ἀφροντισιᾶς. Ἀφεντικὰ ἦταν τὰ πρῶτα χρόνια στὰ σπίτια τους. Σὺν τοὺς πῆρε σβάρνα ἢ φτώχεια καὶ ἡ ἀνέχεια ἔχαναν σιγὰ - σιγὰ τὸ ἀφεντηλίκι καὶ στὰ σπίτια τους τοὺς μεταχειρίζονταν ἄσχημα.

Ἡ συνοδευτικὴ ἐπώδός: «ἂ μωρὲ ἀνυπρόκοπε».

“Αχθος ἀρούρης ὁ κάθε ἀνυπρόκοπος μὲ ὀμογάλακτη ἀδελφὴ τὴν τεμπελιά. Ὡστόσο δὲν πρέπει νὰ

ΗΠΕΙΡΟΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΕΥΧΟΥΣ 133 ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΦΙΛΙΠ. Π. ΓΙΩΒΑΝΝΗ

«Ὁ Γκλίναβος, ἦταν ἄσος στὸ λεγόμενο «βασιλικὸ χτύπημα»: Γιάσαι στὸ «κλείσμα» μέσα στὸ караβούλι. Νὰ περνᾶν ἀπάνω σου τὰ παπιά. Νὰ σοῦρχεται τὸ δικό σου κατακόρυφα. Νὰ φτάνης μὲ τὸ ντουφέκι σου τὴν κάθετο. Νὰ λυγίξης ἀκόμη πιὸ πολὺ τὸ κορμί σου πρὸς τὰ πίσω καὶ νὰ ρίχνης. Νὰ πετυχαίνης ἀλάθητα τὸ πουλί, νὰ τὸ βλέπης νᾶρχεται καταρακυλώντας πρὸς τὰ κάτω καὶ νὰ πέφτη στὰ νερὰ τῆς Λίμνης παφλάζοντας. Κι' ὅλα αὐτά, μπροστὰ σὲ πενήντα караβούλια! Δὲν εἶναι καὶ μικρὸ πράγμα!

Δημ. Σαλαμάγκα: «Οἱ ἀβτζήδες» (τὸ ζουλάπι).

«Αί λίμναι Ἰωαννίνων καὶ Λαψίστας, αἱ ὁποῖαι ἐχωρίζοντο ὑπὸ ἐλώδους - τυρφώδους ἐκτάσεως καὶ συνεδέοντο διὰ διώρυγος, ἤνοῦντο ὅταν ἡ στάθμη τῶν ὑδάτων ἦτο ὑψηλή. Τὰ ὕδατα τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων, μεταφερόμενα διὰ τῆς διώρυγος ἀπὸ τοῦ βορείου ἄκρου αὐτῆς εἰς τὸ βορειοδυτικὸν ἄκρον τῆς πεδιάδος, ἐξηφανίζοντο ἐντὸς μεγάλης καταβόθρας, εὕρισκομένης ἐπὶ τῶν δίκην τοίχους δυτικῶν ἀσβεστολιθικῶν λόφων».

Κ. Α. Γκανιάτσα: «Ἡ χλωρίς καὶ ἡ βλάστησις τῆς Λίμνης τῶν Ἰωαννίνων».

Ἡ μάνα.

«Ὁ καϊκτοῆς πολλές φορές κι' αὐτὸς κυνηγός».

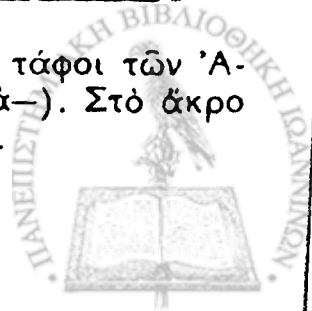

«...μεγάλες ὀμορφες ἀγριόχηνες πού 'χουνε μπροστά σὰ στήθια τους, κάτω ἀπ' τὰ φτερά τους ἕνα δεύτερο φτερό, σὰ μετὰξί καὶ σὰ μαλλί, πού τὸ λένε μπάλσαμο καὶ τὸ φύλαγαν οἱ γυναῖκες γιὰ τὶς πληγές — τέλειο πράγμα».

Δημ. Χατζῆ: «Ὁ Σιούλας ὁ Ταμπάκος».

Πίσω τὸ τζαμί Ἀσλάν Πασᾶ, ὅπου διακρίνονται οἱ τάφοι τῶν Ἀσλανιδῶν (σήμερα σώζεται μόνον ἕνας — ἀριστερά—). Στὸ ἄκρο δεξιὰ τάφος στὸ στυλ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.

«...θα τυχαίνει κάποτε να ισης τον καίκτη σου να στεριώνι
τήν προσοχή του σ' ένα μονάχα σημείο τ' ούρανού και τών νερών
κάπως μακρυά, σε απόσταση έξω από βολή τουφεκιού».

Δημ. Σαλαμάγκα: Οί 'Αθτζήδες

"Αποψη του Φετιχιέ Τζαμι από την Β.Α. πλευρά.

«Οί καϊκτοῆδες, οί νησιῶτες, κι' ἄλλοι φουκαράδες μέσα στήν πόλη κυνηγοῦσαν, κάναν τὸ κέφι τους, τρῶγαν ὅσα θέλαν καὶ βγαίνουν ὕστερα στὸ παζάρι, κάνε μοναχοὶ τους κὰν οἱ γυναῖκες ἢ τὰ παιδιὰ τους καὶ τὰ περιπλέον τὰ πούλαγαν».

Δημ. Χατζῆ: «Ὁ Σιούλας ὁ Ταμπάκος».

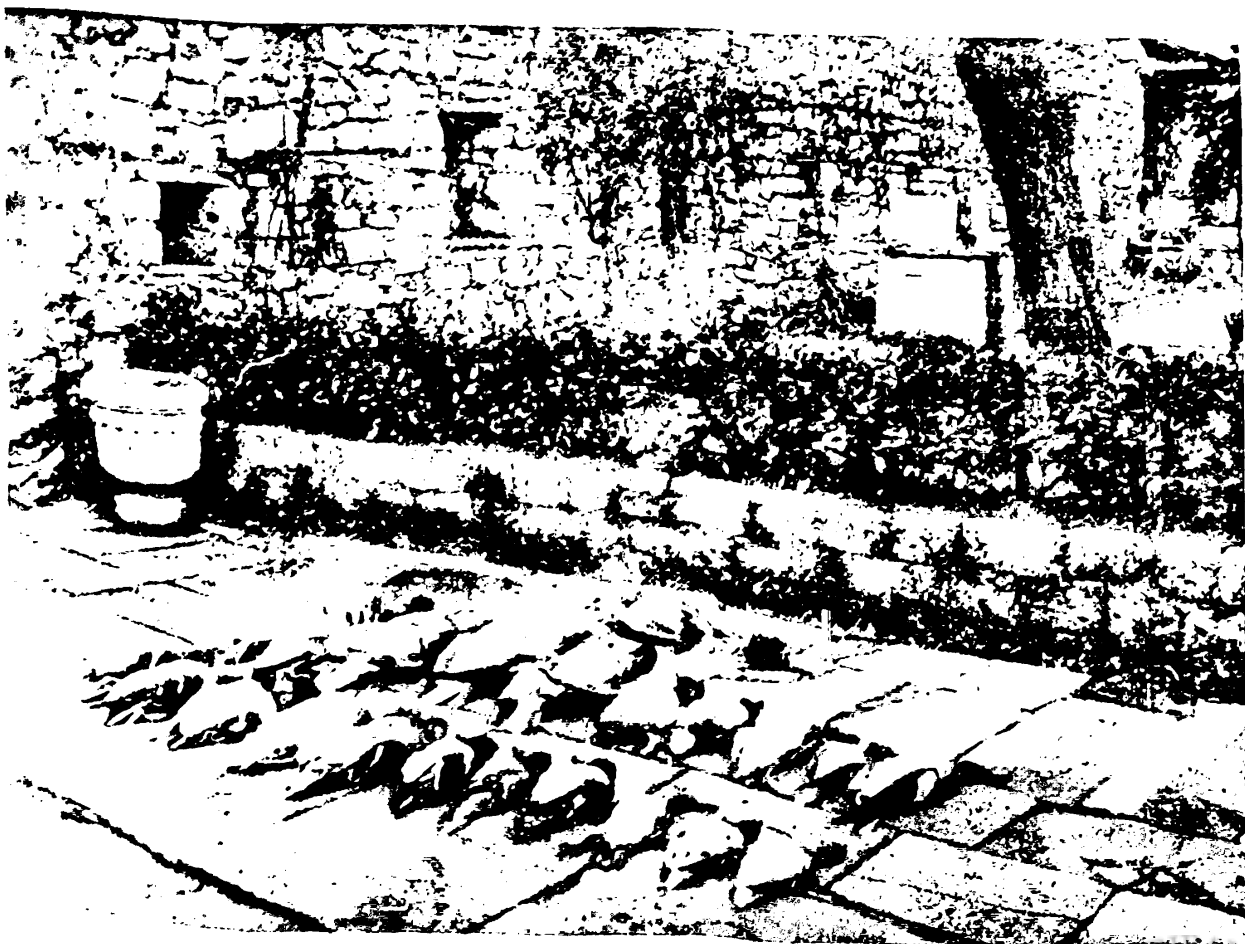

Ἄλλη ἄποψη τοῦ Φετιχιέ Τζαμι ἀπὸ νοτιοανατολικά.

« Όταν γυριζε στο σπίτι του, ο θείος μου κουβαλούσε στο μοιράδι του πενήντα και περισσότερα πουλιά : Φαλαρίδες, γέσιους και καναβές, νησάρια, μπεχριά και κουκμάδια· κουφούς και τικνιάδες· θάξια, λούφκους και τουρλίνες· τζουλμάνια, γκαλμάνια και γκρινίτσες· άγριόχηνες, άγριόγαλους και τουμπανούς άκόμα και καϊκάδες (γλάρους τής Λίμνης). Και τὸ καϋμένο τὸ γκουστερέλι, τ' άλλοιώτικο βουτηστάρι».

Δημ. Σαλαμάγκα: Οί Ἄθτζῆδες.

«Κυνήγια» στις πλάκες τῆς αὐλῆς. Ἡ οἰκολογική ἰσορροπία ἦταν πολὺ πῖο διαφορετικὴ ἀπ' ὅ,τι εἶναι σήμερα...»

Γιά κυνήγι και έκδρομή στα περίχωρα
τῶν Ἰωαννίνων.

Χαρακτηριστική ἡ συνοδεία καβάσηδων τοῦ Ρωσικοῦ Προξενίου (μὲ τὸν δικέφαλο στὸ φέσι).

παραλείψουμε, αλλά να σημειώσουμε. Οί πιά πολλοί απ' αὐτούς εἶχαν τήν ἀξία τους. Καί γραμματισμένοι ἦταν σχετικᾶ καί ἔζησαν στήν ἐποχή πού εἶχε διπλασιασθῆ ἡ Ἑλλάδα καί εὐκόλα θά μπορούσαν νά θροῦν δουλειά καί νά γίνουν στά σπίτια τους ἀφεντικά καί τιμημένα πρόσωπα στήν εἰδυλλιακή ἐποχή πού ἔζησαν.

Ἄλλά πού νά θρεθῆ λίγη γνώση.

Τό κυνήγι, τὸ μεσοχώρι, τὰ χαγιάτια τῆς ἐκκλησιᾶς, ἡ ἐξώπορτα τῆς γειτονιάς ἦταν οἱ πόλοι ἔλξεως καί ἀκαταμάχητοι μαγνήτες γιά νά τοὺς χαντακώσουν.

Πόσοι παρελεύθουν ἀπό μπροστά μου τόσο στό δικό μου χωριό, τὰ Πάνω Σουδενά, ὅσο καί στό μεγάλο χωριό, τὸ Δελθινάκι ἀπό τὸ ὁποῖο κρατάει ἡ γυναίκα μου. "Ολοὶ τους προσοντούχοι, ὅλοὶ τους ἔλεεινοὶ καί ἀξιοδάκρυτοι. "Ἄς ἀναφερθῶ σέ κάποιον. Εἶχε φθάσει στήν τρίτη τάξη τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς, δηλ. στήν πέμπτη τῶν ἑξαταξίων γυμνασίων καί στή δευτέρα λυκείου τῆ σημερινῆ. "Ἦξερε γράμματα. Ἦταν ἔξυπνος. Κρατοῦσε ἀπό μεγάλο σπίτι. Αὐτὰ πού ἤξερε ἔφθαναν καί περίσσευαν γιά νά πιάση δουλειά στό Ἑλληνικό Δημόσιο. Πού ὅμως τέτοια γεύση. Εἶχε τόση γλύκα τὸ ἄτιμο τὸ χωριό. Πῶς νά τὸ ἀφήση, ἀφοῦ τὰ εὔρισκε στό σπίτι ὅλα μπόλικά μπόλικά καί νόστιμα.

Δέν ἄργησαν τὰ δῖσεκτα τὰ χρόνια καί ὁ ξεπεσμός ἀδυσώπητος τὸν τύλιξε ἔτσι πού ἔγινε ἀγνώριστος. Περιγέλιο σχεδὸν τῶν σκυλιῶν. Ἄλλά εἶπαμε. Ἡ δουλειά εἶναι εὐλογημένη καί ἀλλοίμονο ἂν ξεγελαστῆς καί κλωτσήσης στήν ὥρα πού πρέπει νά τὴν ἀγκαλιάσης. Πόσοι ἄνθρωποι ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἔχασαν τὴν εὐκαιρία νά πιάσουν δουλειά πού ἦταν εὐκολεύρετη καί πλήρωσαν πολὺ ἀκριβὰ τὰ ἐπακόλουθα τῆς τεμπελιᾶς τους.

Κι' αὐτὴ ἡ ἀρρώστια δέν παρατηρήθηκε μόνο σέ ἓνα χωριὸ οὔτε σέ λίγα ἄτομα. Ἦταν γενικὸ τὸ κακὸ στίς ἀρχές τοῦ αἰῶνα μας. Ἀκολούθησε ἡ γενιά τοῦ 40. Ἡ ξεχωριστὴ γενιά. Μέ ὅλες τὶς ἀντιξοότητες πού εἶχαν νά ἀντιμετωπίσουν ἀγωνίστηκαν, νίκησαν καί πρόκοψαν. "Ο,τι καλὸ θρίσκειται στὸν τόπο μας εἶναι δικό τους δημιούργημα. Καί αὐτὴ θρίσκειται στή δύση τῆς. Φθάνουμε στή σύγχρονη γενιά. Ἔχει θέβαια διακεκριμένους ἀποστόλους. Εἶναι ὡστόσο λίγοι.

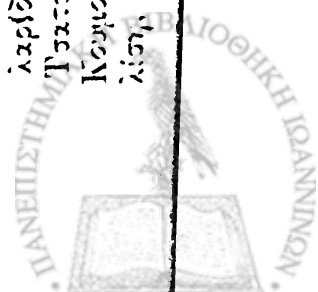
Οἱ ὑπόλοιποι πολλαπλάσια χαϊδεμένοι ἀπὸ τοὺς λαμπροὺς πατεράδες τους καταναλίσκουν σέ κάθε μορφῆς ψυχαγωγικὸ κέντρο μὲ ἄκρα εὐσυνειδησία τὸ προῖόν τῶν μόθων τῶν μπαρουτοκαπνισμένων τῆς γενιάς τοῦ 40.

Οἱ ἐναλλασσόμενες γενιές στό πέρασμα τοῦ χρόνου, στό προσκήνιο τῆς ζωῆς καί ἔχει ὁ Μεγάλος Θεὸς γιά παρα - πέρα.

Μαθητρίδες της Γ' τάξεως τῶ ἀνωτέρου Παρθεναγωγείου Ἰωαννίνων τῆς τάξεως 1926—1927. 1η σειρά: ΔΕΥ-
ΚΟΦΕΑ ΚΟΡΔΟΝΟΡΗ, Ναυσικά Κορυμλάμπη, Ἐλένη Κυπαρίσσω, Νίκη Λάππα, Βασιλική Κημέρη, - Δρα-
κοπούλου. 2η σειρά: Ἐλένη Στάθη, Κη Φιλονόη Ντάφλου (Καθηγήτρια τῆς Χειροτεχνίας), Στυρούλια Φα-
λαρδίου, ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΧΑΡΙΣΗ. 3η σειρά: Φρόσω Σικελιάρη, Ἐλένη Ζωίδου, Ἐλένη Νρόνη, Ρωζάνθη
Τραπεζάνη, Φερειάκη Γερολάμη, Ἐρφύλα Κορυμάνου, Κοτσώλα Τζουμάνα, Ἐλένη Τρίτση. 4η σειρά: Κ.
Κορυμλάμπη, Ἐλένη Φύλη, Νίκη Κορκοπούλου. 5η σειρά: Ἐλένη Σπανοῦ, Μαργαρίτα Καταρσοῦ, Ἐλένη Που-
λίση, Ἐλένη Νούση, Ναυσικά Κίτσια, Ἐλευθερία Μήττου καὶ πίστο τελευταία ΕΥΔΑΜΗΛΙΑ ΤΡΑΝΟΥ.
(Ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο τῆς Βασιλικῆς Κημέρης - Δρακοπούλου)

ΜΙΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

ΤΗΣ ΕΡΙΚ. ΡΙΓΑΝΕΛΑ

Στὸ Βουλγαρέρι "Αρτας ἔζησε καὶ ἀνεπτύχθη στὶς ἀρχές τοῦ αἰώ-
να μας ἡ οἰκογένεια τοῦ ἱατροῦ-ΐ-
ωάννου Κοτσαρίδα. Τόσο ὁ πατέ-
ρας, ὅσο καὶ ἡ μητέρα Σοφία τὸ γέ-
νος Κων)νου ἀπὸ τὸν Καρθασαρά,
ἦταν ἄνθρωποι ἐξαιρετικοῦ ἤθους
καὶ μεγάλης καλωσύνης. Ἀπὸ τὸ
γάμο τοῦ αὐτοῦ ἐγεννήθηκαν 4 παι-
διά : πρῶτο τέκνο ἡ μοναχοκόρη
τοῦ Ἀνίκα ἐγεννήθη τὸ 1900. Παν-
δρεύθηκε τὸν Λάμπρο Γκαναβία ἀ-
ξιωματικὸ Πεζικοῦ τὸ 1928 καὶ ἀ-
πέκτησε δύο κόρες. Εἶναι ἡ μόνη
ποῦ ἐπιζεῖ ἀπὸ τὴν πατρική της οἰ-
κογένεια.

Δεύτερο τέκνο ὁ Ξενοφῶν γεννή-
θηκε τὸ 1902 καὶ ἀπεβίωσε στὶς 11.
3.87. Ἐσπούδασε Νομικὴ στὸ Πανε-
πιστήμιο Ἀθηνῶν καὶ διακρίθηκε
καθ' ὄλη τὴν διάρκειά της μακρᾶς
σταδιοδρομίας του γιὰ τὸ ἀκέραιον
τοῦ χαρακτήρος, τὴν εὐγένειαν, τὴν
καλωσύνην καὶ ταυτόχρονα γιὰ τὸν
ὄγκο τῶν Νομικῶν κλπ. γνώσεών
του.

Τ ρ ί τ ο τέκνο ὁ Ἐλευθέριος
γεννήθηκε τὸ 1904 καὶ ἀπεβίωσε
στὶς 3.9.1966. Τὶς Γυμνασιακὰς του
σπουδὰς τελείωσε στὸ Γυμνάσιο
"Αρτας, ὅπως ἄλλωστε καὶ τὰ ἄλ-
λα ἀδελφία του. Ἡ οἰκογένεια κα-
τέβαινε πάντοτε τὸ χειμῶνα στὴν
"Αρτα γιὰ ξεχειμώνιασμα καὶ σχο-
λεῖο τῶν παιδιῶν. Ἔτσι ὁ Ἐλευθέ-

ριος Κοτσαρίδας μετὰ τὸ Γυμνάσιο
κατὰ σύσταση τοῦ πατέρα του ἐνε-
γράφη τὸ 1921 στὴν Ἀνωτάτη Δα-
σολογικὴ Σχολή. Πλὴν ὁμοῦς μετὰ
ἓνα ἔτος τὴν ἐγκατέλειψε γιὰ νὰ ἀ-
φοσιωθεῖ στὴν Δημοσιογραφία.

Προσελήφθη στὴν ἐφημερίδα «Ἐ-
λεύθερον Βῆμα» ὡς ἀρχάριος συν-
τάκτης τὸ 1923 σὲ ἡλικία μόλις 19
ἔτων. Ἐκτοτε ἐργασθεῖς συνεχῶς
μέχρι τοῦ θανάτου του στὴν ἐν λό-
γω ἐφημερίδα κάλυψε μὲ τὴν ἀντι-
κειμενικὴ πέννα καὶ τὸ ταλέντο του
ὅλα τὰ γεγονότα τῆς νεωτέρας ἱ-
στορίας τῆς πατρίδος μας.

Ἦταν προικισμένος μὲ αὐτὸ ποῦ
λέγεται «πολιτικὴ σκέψις» καὶ τὸ
πολιτικὸ ρεπορτάζ ὑπῆρξε τὸ στοι-
χεῖο του. Ἡ γνωριμία του τὸ 1928
μὲ τὸν Ἐλευθέριο Βενιζέλο ἦταν
καθοριστικὴ τῆς σταδιοδρομίας του.
Ἐνας ἀμοιβαῖος θαυμασμός καὶ
ἀγάπη συνέδεσε τοὺς δύο ἄνδρες
συνεχῶς καὶ μέχρι τέλους τοῦ βίου
τους. Τὸ 1936 λόγῳ τῆς ἀναστολῆς
τῆς πολιτικῆς ζωῆς στὴν χώρα (δι-
κτατορία Μεταξᾶ) πῆγε στὸ Παρί-
σι, ὅπου ἐπὶ 4 1)2 χρόνια σπούδασε
στὴ Σχολὴ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν
τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων
καὶ συμπλήρωσε τὴ θεωρητικὴ του
κατάρτιση. Ταυτόχρονα κάλυπτε
τὴν εἰδησεογραφία τῆς ἐφημερίδας
του.

Ἔτσι ἀναγράφω εἶναι ἐλάχιστο

για τὸν Ἐλευθέριον Κοτσαρίδα, τὸν εὐπατρίδη Δημοσιογράφο καὶ τὸν ἐξαιρετο ἄνθρωπο.

Τέταρτο τέκνο καὶ τελευταῖο ὁ Σόλων γεννήθηκε τὸ 1910 καὶ ἀπεβίωσε τὸν Ἰούνιο 1979. Σπούδασε εἰσελθὼν τρίτος στὴν Στρατιωτικὴ Ἱατρικὴ Σχολή. Ἀπεφοίτησε ἀπὸ τὴ Σχολή μὲ τὸ βαθμὸ τοῦ ἀνθ)γοῦ ἱατροῦ καὶ τὸ 1930 ἔλαβε τὴν εἰδικότητα Ὠτολ)γου. Κατέχων ἄριστα 3 ξένες γλῶσσες ἔλαβε πολλές ὑποτροφίες καὶ ἔκαμε μεταπτυχιακὲς σπουδὲς στὴ Γαλλία, Γερμανία καὶ Ἀμερικὴ.

Μαζὶ μὲ τὸν χειροῦργο ἀείμνηστο κ. Κυριακὸ καὶ μία μικρὴ ὁμάδα ἄλλων συναδέλφων ἱατρῶν μετα τὸν πόλεμο τοῦ 1940 πρωτοστάτησε γιὰ τὴν ἴδρυση καὶ λειτουργία τοῦ ΝΙΜΙΤΣ. Ἐπὶ σειρὰ ἐτῶν ἦταν Διευθυντὴς τῆς Λαρυγγολογικῆς Κλινικῆς τοῦ Ἰδρύματος. Τὸ 1967 ἡ δικτατορία τῶν Συν)ρχῶν τὸν ἀπεστράτευσε προῶρως μὲ τὸν βαθμὸ τοῦ Ἀντ)ρχου λόγω τῶν φιλελευθέρων καὶ δημοκρατικῶν φρονημάτων του.

Ὁ Σόλων Κοτσαρίδας ἦταν ἱατρός μὲ ὅλη τὴν σημασίαν τῆς λέξεως. Ἐσκυψε στὸ προσκέφαλο τοῦ ἀρρώστου, ἐπόνεσε, καὶ μὲ τὰ χρυσὰ του χέρια ἀνακούφισε τὸν πάσχοντα ἀπὸ τὴν ὀδύνη ἄνθρωπο.

Αὐτὰ εἶναι ὅσα ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως μπορῶ ὑπεύθυνα νὰ παραθέ-

σω γιὰ τὴν οἰκογένεια Κοτσαρίδα.

Ἄς εἶναι ἐλαφρὸ τὸ χῶμα ποὺ σκεπάζει τὰ περήφανα κορμιά τους.

Εὐχομαὶ ἡ πατρίδα μας νὰ ἔχει πολλὰ τέτοια παιδιὰ γιὰ τὴν πορεία τῆς καὶ τὴν προκοπή τῆς.

Ἄρτα 1.9.1987

ἩΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΥ :

Ἡπειρος — Λαογραφικά — Ἡθογραφικά — Ἐθνογραφικά. Τόμος Α'. Ἀθῆναι 1961. Δρχ. 2500.

ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΥ :

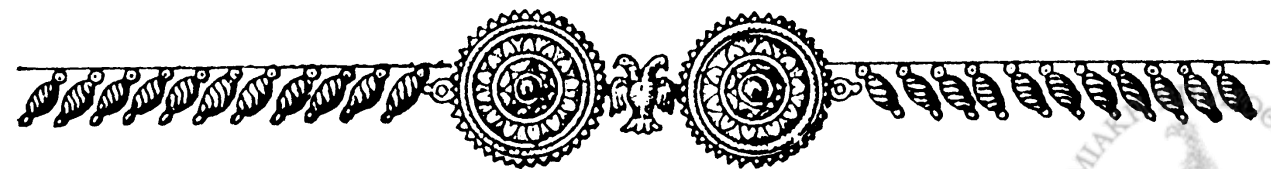
Ἡπειρος — Λαογραφικά — Ἡθογραφικά — Ἐθνογραφικά. Τόμος Β'. Ἀθῆναι 1964. Δρχ. 2500.

(Μὲ ἔγχρωμα σκίτσα ἀπὸ φορεσιὲς ὄλων τῶν διαμερισμάτων τῆς Ἡπείρου).

ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΥ :

Τοῦ Τόπου μου καὶ τοῦ Καιροῦ μου. Ἡπειρωτικὰ ἱστορικὰ διηγήματα. Ἀθῆναι 1968.

(Μὲ τρεῖς διαλέξεις: Ἀγωγιάτες καὶ κिरατζῆδες. Δημογεροντία, θεσμός αὐτοδιοικήσεως ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἡπειρωτικὴ Εὐεργεσία καὶ νεοελληνικὴ Ἀναγέννησις). Δρχ. 400.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΠΡΙΤΣΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΛΛΟΙ

ΤΟΥ ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΥ

Ὁ θάνατος τοῦ γηραιοῦ Καθηγητοῦ μου — στὰ 91 του χρόνια — μὲ τὸ περισπώμενο δίχρονο — Εὐάγγελος Πρίτσος, μὲ φέρνει πίσω 50—60 χρόνια στὰ 1925—1931 στὴν Πωγωνιανή, τὴν πάλαι ποτὲ Βασιλίνα, ποὺ ἀκριβῶς αὐτὴ τὴν ἐποχὴ μετωνομάστηκε. Πωγῶνι καὶ Πωγωνιανὴ ἀναπόδεικτα σχετισμένα μὲ τὸν Βυζαντινὸ Κωνσταντινο Πωγωνᾶτο!

Ἄς λεχθεῖ ὅτι τοπωνύμιο Π ο γ κ ὀ ν ι ὑπάρχει καὶ στὸ Κουρδελέσι τῆς Ἀλβανίας καὶ νομίζω κάπου καὶ στὴν περιοχὴ Πρεβέζης Π ο γ ο ν ῖ τ σ α.

Τὴ γνωρίσαμε τὴ Βοσιλίνα, στὸ μεταίχμιο τῆς Τουρκικῆς διοικήσεως πρὸς τὴν Ἑλληνικὴ. Κ α ῖ μ α κ α μ λ ῖ κ ι = ἔδρα Ὑποδιοικήσεως ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἐχασε τὰ πρωτεῖα, ποὺ τῆς τὰ πῆρε ἐπὶ ἑλληνικῆς διοικήσεως τὸ Δελθινάκι δικαιοῦματι τίτλων ἀντιστάσεως κατὰ Ἀλῆ Πασιᾶ, γενόμενο ἔδρα Ἐ π ἄ ρ χ ο υ.

Ἡ Πωγωνιανὴ εἶχε ἀκόμα ἔντονο τὸ χρώμα τουρκόπολης μὲ τὸ τ ζ ι α μ ῖ καὶ τὰ μ ε κ ἄ μ ι α καὶ τὸ διεθνικὸ μωσαϊκὸ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς. Μειονότητες. Τεῦρκοι ὑπόλοιπα τῆς Ἀνταλλαγῆς, Ἑβραῖοι, Τουρκόγυφτοι, στὴ βόρεια ἔξοδο τῆς κομμόπολης καὶ Ἑλληγες μὲ τὰ καθαρά Ἑλληνικὰ τῆς Πωγωνίσιος διαλέκτου νὰ κατοικοῦν σὲ χαμόσπιτα, ἀλλὰ καὶ σὲ ἀρχοντικὰ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων κοσσαμπάσιδων.

Θὰ θυμηθῶ ἀκόμη τοὺς συμμαθητές μου τῆς Γ' Δημοτικῆς, ποὺ... ξυρίζονταν κά-

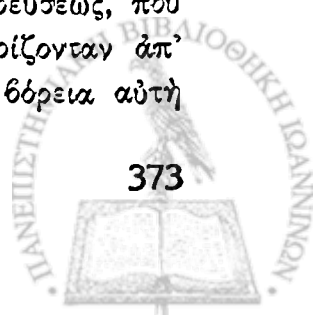
θε πρῶι πρὶν κινήσουν γιὰ τὸ σχολεῖο, ἀνελλήνιστοι γλωσσικὰ ἀκόμα, Ἑλληγες πρόσφυγες τῆς Μικρασίας, ποὺ ἀντὶ νὰ ἐνωσθοῦν τὴν παράδοση τῆς ἔδρας ἐντόλιζονταν ἀπὸ τὸν ἔρωτα πρὸς τίς πρωτοδιοριζόμενες ξανθὲς δασκάλες.

Καὶ εἶχαμε χαρεῖ κοντὰ στὰ «δάκρυα τὰ προοίμια τῆς Παιδείας», γιὰ νὰ θυμηθῶ τὸ Λουκιανό, τὴν ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμιση τῶν χρόνων ἐκείνων μὲ τὸ Ἀλφάβητάριο μὲ τὸν Ἥλιο καὶ τὰ «Ψηλὰ Βουνά» τοῦ Ζαχαρία Παπαντωνίου.

Ἀπὸ τὸ τετρατάξιο Δημοτικὸ τοῦ Θυμογιάννη — ἀπὸ τὴ Σωπικὴ τοῦ Πωγωνίου ὁ καλὸς ἐκεῖνος δάσκαλος — περνοῦμε στὸ Ἑλληνικὸ Σχολεῖο μὲ τὸ γραφικὸ Σχολάρχη Γρηγόριο Στάρα ἐνθουσιώδη, καλλίφωνο, ἐμπνευσμένο Παπικιώτη ἐκπαιδευτικὸ.

Καὶ δὲν ἦταν ὁ μόνος ἀπὸ τὸ δασκαλοπαραγωγὸ Ζαγόρι.

Ἐχω γράψει Δελθὸ - Ἀφιέρωμα στὸ Πωγῶνι, ὅτι στὸ ἀκριτικὸ Γυμνάσιο τῆς Πωγωνιανῆς βρέθηκαν ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ ἀντάμα — συνυπηρέτησαν λέγεται σήμερα — ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ἀριστεῖς τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ κλάδου, ποὺ λόγῳ ἐντοπιότητος, ἀφοῦ δὲν μπορούσαν στὰ Γιάννινα, προτιμοῦσαν τὴν Πωγωνιανή, Ζαγορίσιοι, Ἀρτινοὶ καὶ λοιποὶ Ἠπειρώτες, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ἐρείπια τῆς ἐκπαίδευσως, ποὺ μὲ «δυσμενῆ μετάθεση», ἐξορίζονταν ἀπ' ὄλη τὴν ἄλλη Ἑλλάδα στὴ βόρεια αὐτὴ

έσχατιά της.

Πλούσια λουπόν ή έκπρσωπήτηη του Ζαγορέου στο Σχολαρχεῖο (Έλληνικό Σχολ.) και στο Γυμνάσιο: Βαλιάνος, Βολονάσης, Άθ. Παπαχαρίσης, Τοπάλης, Πελ. Οικονομίδης, Κλέαρχ. Στάρας, Μάνθος Οικονόμος, Στάθ. Λαμπριδης, Ελάγ. Πρίτσος και δέν ξέρω πόσοι άλλοι στα κατοπινά χρόνια.

Στά 1931 ή γνωριμία μου μέ τον Εύάγγελο Πρίτσο και την καθημερινή, επί δίωρο καταίόνηση μέ τ' αρχαιοελληνικά.

Έπίμονος, ευσυνείδητος φιλόλογος, πιστός στο καθήκον του δέν ήσύχαζε άν δέν δεβαιώνονταν ότι άστα έδίδασκε δέν γενόνταν κτήμα των δλιγαριθμών μαθητών της τάξης. Δέν είμαστε περισσότεροι από είκοσι.

Άπό τά χέρια του και του κατοπινού Ζιτσαίου Μιλτιάδη Κόρδα πήρα τά «ήνία του όχήματος της Παιδείας, που τό έδηγοῦν ύπόπτεροι ίπποι μοιάζοντας τον Πήγασο».

Και δέν ήμουν ό μόνος, που είχα την εῦνοια του. "Όλοι θα τον θυμούνται μέ άγάπη.

Μιά άγνωστη πέμπτη τάξη, μιās άγνωστης χρονιάς δείχνει έμμετρα αυτή την άγάπη που σώθηκε σ' ένα χαρτάκι.

Στή μεγάλη αυτή του γιορτασμού Σου
μέρα

Οί μαθησαί Σου, πνευματικέ πατέρα,
Μέ χαρά σου στέλνουν την άνοδότη
αυτή

Κι' από καρδιάς Σου εῦχονται όλοι μαζί:

«Νά μήην έρθη θάνατος νά Σ' εῦρη νά
Σέ πάρη,

Πριν ό χειμώνας την κορφή μέ χρόνια
Σου λευκάη.

Μ' άν έρθη κάποτε μέ; τά θαθείά τά
γγρατείά,
Καλότυχο νά Σ' εῦρη των παιδιών Σου
την άγκαλιά».

«Η πέμπτη τάξις εῦγνωμονούσα».

Άς είναι οι λιγοστές αυτές αναμνήσεις προς ήσυχασμόν της ψυχής του και προς δική μας ανακούφιση.

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΕΥΧΗ ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΑ

Τεῦχ.

31

Πωγώνι. Η δόξα και ή μοίρα του. Δρχ. 300

34

LA MALHEREUSE E-PIRE. (Άφιέρωμα στον Αύτονομιακό Άγώνα. Δρχ. 400

40-41

Άφιέρωμα στην 21 Φεβρουαρίου 1913 Δρχ. 300

53-54

Άπό τό άνδροφόνο Μπιζάνι στον Αύτονομιακό Άγώνα. Η Ηπειρωτική Έκστρατεία σε εικόνες. Δρχ. 500

55

Προσέγγιση στη Σουλιώτικη Έποποιία Δρχ. 300

59-60-61

Άφιέρωμα στην 28 Οκτωβρίου 1940 Δρχ. 400

62

Άφιέρωμα στην 28 Οκτωβρίου Β' 1940 Δρ. 400

76-77

Σώστε τον Καλαμά Δρχ. 200

93

Άφιέρωμα στην... Ηπειρωτική Άθήνα. (Φωτογραφίες - κείμενα των Ηπειρωτικών Ίδρυμάτων της Άθήνας μέ την εῦκαιρία των 150 χρόνων της πόλης Δρχ. 300

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΓΚΑΡΑΝΗΣ

ΤΟΥ Β. ΠΑΣΧΑΛΗ

«Πρέπει ο άνθρωπος, αν έλαβε κά-
που καλό, να το θυμάται. Γιατί η χά-
ρη γεννάει υποχρέωση εκείνος που
ληφμονεί τον ευεργέτη του, δεν μπο-
ρεί να θεωρείται πλέον άνθρωπος ευ-
γενής». (Σοφοκλής, Αίας).

Αυτά τα λόγια του μεγάλου τραγικού
— κατά την άποψή μου τον απασχόλησε
ιδιαίτερα η ανθρώπινη συμπεριφορά —
συνήθιζε να τα προσφέρει ο αείμνηστος δά-
σκαλός μου, πατριώτης και ξεχωριστός
φίλος στις διάφορες συζητήσεις που κάνα-
με. Γι' αυτό δε με ξάφνιασε καθόλου, ό-
ταν πριν λίγο καιρό μου επανέλαβε: θέλω
όταν κλείσω τα μάτια μου, να ευχαριστή-
σαις δημόσια όλους γενικά τους γνωστούς
και φίλους που κατά τη διάρκεια της αρ-
ρώστιας με επισκέφτηκαν ή ζήτησαν να
πληροφορηθούν για μένα. Ξέχωρα ευχα-
ρίστησε τους συμπατριώτες μου.

Πιστός στην εντολή του, απευθύνω σ'
όλους τις ευχαριστίες του σεβαστού μου
δάσκαλου. Με την ευκαιρία αυτή κρίνω
σκόπιμο να παραθέσω μερικά κομμάτια
από τη ζωή του, όχι για λόγους φαικλά,
υστερευτημίας, αλλά κυρίως για λόγους
καθαρά ευγνωμοσύνης και παραδειγματι-
σμού.

Υπήρξε από τους ανθρώπους που υπο-
χρεώνονταν πολύ εύκολα: πίστευε υπερβο-
λικά στον άνθρωπο και έκανε ότι μπο-
ρούσε για να τον εξυπηρετήσει. Αφιέρω-

σε τη ζωή του στην εκπαίδευση και τα
παιδιά. Δάσκαλος με όλη τη σημασία.

Η λέξη Δάσκαλος μου φέρνει στη μνή-
μη μου ένα άλλο κομμάτι της ζωής του

Τα δύσκολα χρόνια της νιότης του. Ό-
πως ξέρω πολύ καλά, στάθηκε άτυχος,
μπορώ να πω, από τη γέννησή του, γιατί
δε γνώρισε πατέρα. Πέθανε στην ξενι-

΄Απ. Γκαράνης

τείά, πριν προλάβει να γνωρίσει το παι-
δί του. Φαίνεται ότι το έχει η μοίρα πολ-
λών Ηπειρωτών να πεθαίνουν στον τόπο
που ξενιτεύτηκαν, για να αναζητήσουν
καλύτερη τύχη. Έτσι μεγάλωσε κάτω από
τις φροντίδες της μάνας του Χαϊδώς. Ξε-
νοδούλευε για να τα μεγαλώσει. Δε δεί-

λίσσε έμως μπροστά στις δυσκολίες, αντίθετα αγωνίστηκε με πείσμα και πέτυχε να τα μορφώσει. Σ' αυτό το σημείο στάθηκε τυχερή. Ο Θεός βοήθησε και ο γιός της κληρώθηκε στη Ριζάρειο Εκκλησιαστική Σχολή, από όπου αποφοίτησε το 1920 παίρνοντας το πτυχίο του δασκάλου. Το 1931 παντρεύεται τη σύντροφο της ζωής του Δέσποινα που δεν τον αποχωρίστηκε ούτε για μια στιγμή μέχρι του θανάτου του. Εδώ όμως επιβάλλεται να κάνω μια παρένθεση. Χωρίς την παραμικρή δόση υπερβολής, σφείλω να ομολογήσω ότι τέτοια αφασία, τέτοια σιγή σύζυγου προς σύζυγο δεν έχω συναντήσει. Το είδος αυτό των γυναικών, ας μου επιτραπεί η έκφραση, όσο πάει και σπανίζει, χάνεται, μαζί με πολλές άλλες αξίες της ζωής.

Αλλά ας επανέλθω στο σεβαστό μου δάσκαλο. Το τέλος του Β' παγκοσμίου πολέμου και το ξέσπασμα του εμφύλιου τον βρίσκει με τρία παιδιά. Αγωνίζεται σκληρά για να τα μεγαλώσει και να τα μορφώσει. Πετυχίνει να τα δει επιστήμονες. Παράλληλα αγωνίζεται να βοηθήσει τους μαθητές του. Τα παιδιά του χωριού του, αλλά και το ίδιο το χωριό, το όμορφο Βρυσσώρι του Ζαγορίου ήταν η αγάπη του. Τα καλοκαίρια ήταν αφιερωμένα στα παιδιά του χωριού του. Ήμουν ένας από αυτούς που με βοήθησε για να μπω στο Γυμνάσιο στα Γιάννενα. Έχουν περάσει από τότε πάνω από 50 χρόνια και όμως θυμάμαι ακόμα την αρχή της πρώτης εκθέσεως που είχε ως θέμα το χωριό. Απαιτούσε να την αποστηθίσουμε επίμονα: Έχω την αίσθηση ότι τον ακούω και τώρα να μας υπαγορεύει: «Ένα από τα σαράντα έξη χωριά του Ζαγορίου είναι

και το χωριό μου Βρυσσώρι, τέως Λεσινίτσα. Είναι κτισμένο ανάμεσα σε δυο βουνά που τα χωρίζει μια μεγάλη λαγκαδιά χορτασμένη από τα νερά του αστείου ποταμού της». Λάτρης του χωριού ήθελε να μας εμφυσήσει την αγάπη του προς την ιδιαίτερη πατρίδα.

Δραστήριος στο έπακρο έχει δημοσιεύσει πληθώρα άρθρων ιστορικού, θρησκευτικού και ιδιαίτερα παιδαγωγικού περιεχομένου σε εφημερίδες και περιοδικά. Όνειρό του υπήρξε η έκδοση βιβλίου για την ιδιαίτερή του πατρίδα που ο ξαφνικός θάνατος το άφησε ημιτελές. Ίσως το ολοκληρώσει ο γιός του και πολύ γνωστός φιλόλογος Ζήσης Γκαράνης. Παράλληλα ασχολήθηκε και με τον προσεκτισμό. Τιμήθηκε με το μετάλλιο εξαιρέτων πράξεων και έφτασε μέχρι το βαθμό του Γενικού Εφόρου Ηλείου.

Τους δυο τελευταίους μήνες, σχεδόν κατάκοιτος, έχοντας δίπλα του τη γυναίκα του, τα τρία παιδιά του και τα εγγόνα του, δεν παρέλειπε να επαναλαμβάνει: «ευχαριστώ για ό,τι κάνετε. Πάντα ευγνώμων». Ευλικρινά αδυνατώ να εξηγήσω το μεγαλείο της ψυχής του.

Ας είναι ελαφρό το χόημα που τον σκεπάζει.

ΠΑΡΑΚΑΛΟΥΝΤΑΙ οι κύριοι Άναγνώσται να μās γνωστοποιούν τή νέα τους διεύθυνση.

'Αλησμόνητες 'Ιστοριοῦλες τοῦ 1912-1913

ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ Ι. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ

(Συνέχεια τοῦ προηγούμενου)

Τὴν πρώτη μοίρα ἵππεις ὀμάδες - ὀμάδες περιπολοῦσαν στὰ σοκάκια γιὰ τὴν τάξη. Ὑστερα ἀνέλαβε τὸ πεζικό.

Κάθε ὀμάδα τὴν πρώτη μέρα εἶχε μπροστὰ ἀπὸ ἓνα πολιτσᾶνο Τοῦρκο μὲ μπλὲ βαθὺ χιτώνιο, ἀνοιχτὸ μπλὲ παντελόνι μὲ πλατεῖα «παραρράματα», στὸ πλάγι κόκκινα, δίχως τὸ ξίφος τους, καὶ καλπάκι ἀστραχνὸ χακὶ μὲ μισοφέγγαρο μεταλλικό πάνω σὲ τσόχινο κόκκινο φόντο. Εἶχαν τὸ κεφάλι σκυφτὸ καὶ τὸ δεξιὸ χέρι τους μὲ τὴν παλάμη χωμένη ἀνάμεσα στὰ κουμπιά τοῦ χιτωνίου. Ἦταν νὰ τοὺς λυπᾶσαι. Κανένας δὲν τοὺς γιουχάισε οὔτε αὐτούς, οὔτε τοὺς στρατιῶτες.

Σ' ὄσους ψωμοζητοῦσαν τοὺς ἔδιναν, ὅσο πού ἢ ἀρμοδία ὑπηρεσία τοὺς μάζευε καὶ ἀνελάμβανε τὴν τροφοδοσία καὶ περίθαλψή τους.

Τὸ κακὸ εἶναι πὼς πολλοὶ ἀπὸ τὴν πείνα τὴ φοβερὴ ἔτρωγαν μὲ λαιμαργία καὶ ὕστερα πέθαιναν ἀπὸ δυσεντερία.

Τὸ βράδυ τῆς πρώτης μέρας μπῆκε πολὺς στρατὸς μέσα, ὅλο πεζικάριοι. Χωρὶς περικνημίδες, ἀλλὰ μὲ λουράκια δεμένα κάτω τὰ πανταλόνια, γιὰ νὰ μὴ τοὺς δυσκολεύουν στὸ θάδισμα.

Μοῦ φάνηκαν πολὺ κοντοὶ κι' αὐτὸ δὲ μοῦ φάνηκε καλά. Ἀντίθετα

ἀπογοητεύτηκα πρῶτα, γιὰτὶ δὲν εἶδα τὴν Ἑλλάδα' μιὰ γυναῖκα νέα καὶ ὠραία ξεμπράτσωτη, ὅπως τὴν εἶχαμε στὸ κάδρο σπίτι νὰ λύνει τὶς ἀλυσσίδες ἀπὸ τὴν Κρήτη, οὔτε καὶ τοὺς στρατιῶτες, ὅπως τοὺς εἶχε φκιάσει ἢ φαντασία μου, σὰν τὸν Ἀχιλλέα καὶ τὸ Μεγαλέξαντρο μὲ περικεφαλαία, ἀσπίδα καὶ μζντρακ(ι) (δόρυ). Κι' ὅταν τὸ βράδυ στὸ τραπέζι μὲ ρώτησε ὁ πατέρας: «Αἶ πῶς σοῦ φάνηκαν οἱ Ἕλληνες» — ἢ ἀπάντησή μου δυσύλλαθῆ καὶ ξερρή:

— Ἴτς καλοὶ! (καθόλου ὠραῖοι).

Μὲ κύτταξε μὲ ἀπορία ἐρωτηματικά.

Τοῦ ἐξήγησα τὸ παράπονο καὶ τὴν ἀπογοήτευσή μου.

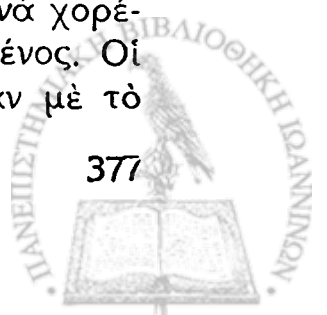
“Ολοι γέλασαν μὲ τὴν παιδικὴ ἀφέλειά μου.

“Ολα τὰ χωράφια στὶς παρυφές τῶν Γιαννίνων στὰ σταροχώραφα εἶχαν γεμίσει ἀπὸ σειρές - σειρές ἀντίσκηνα κι' ἄκουγες ἀράδα τὰ σαλπίσματά τους τὰ ὑπηρεσιακά.

Τὴν ἡμέρα τὴν περνοῦσα μὲ τὴν παρέα μου μέσα στοὺς καταυλισμοὺς καὶ κάπου - κάπου μᾶς τρατάρανε καμμιὰ γαλέττα.

Παρατηροῦσα πὼς χόρευαν καὶ ἄλλοι πάνω στὸ γυλιό τους ἔγραφαν γράμματα στοὺς δικούς τους.

“Ενας μιὰ μέρα δὲν ἤθελε νὰ χορέψῃ, ἦταν πολὺ στενοχωρημένος. Οἱ σύντροφοί του τὸν σήκωσαν μὲ τὸ

στανιό. Ποιός ξαίρει τί θάσσανα οίκογενειακά τόν θάραιναν, κι' αὐτός νά θρίσκεται στρατιώτης μακρῶς τους.

Τόν ἄρπαξαν ἐνθαρρυντικά καί χόρευαν τὸ: Λελοῦδι μωρὲ Λελοῦδι τ' Ἀναπλιοῦ καί κάστρο τῆς Ἀθήνας...» ἔτσι τὸ πῆρε τὸ αὐτί μου.

ΤΟ ΓΡΑΜΜΑ

“Ὅπως ἀναφέρω πιὸ πάνω, πολλοὶ νέοι ἔτρεξαν στὰ πεδία τῶν μαχῶν. Κυρίως στὸ Μπιζιάνι, πού ἀπέχει περὶ τὰ 10 χμλ. ἀπὸ τὰ Γιάννινα, στὸν Ἀη Γιώργη Ντορούτη, ἀπὸ ὅπου σπάσανε τὸ μέτωπο οἱ ἄντρες τοῦ Βελισσαρίου καί ροβόλησαν στὸν κάμπο μέχρι τῶν προαστίων τῶν Γιαννίνων, στὸν Ἰσλίου - Χανὲ γειτονιά στὴν Καλούτσια, ὅπου ἀκόμα ἦταν πολλὰ πτώματα ἄταφα, φίλων καί ἐχθρῶν.

“Ἐνας θεῖος μου πρωτοξάδερφος τῆς μητέρας μου, ὁ Δημήτρης Γρατσανίτης πού θρέθηκε πρὸς τὰ ἐκεῖ, βλέπει ἕνα στρατιώτη, πού ρωτοῦσε ἐπίμονα, ὅποιον πολίτη συναντοῦσε δείχνοντας ἕνα γράμμα, πού κρατοῦσε στὸ χέρι του.

Πλησιάζει ἀπὸ περιέργεια καί τὸν ρωτᾷ τί ζητᾷ:

—“Ἐχω ἕνα γράμμα πού μοῦ δῶκε ἕνας κουμπάρος μου στὸν Πειραιᾶ νά τὸ δώσω στὰ Γιάννινα στὸ γαμπρό του ἢ στὴν ἀδελφή του, ἂν εἶναι στὴ ζωή.

Διαβάζει τὴν ἐπιγραφή «Κύριον Ἰωάννη Φωτόπουλον ὑποδηματοποιόν, παρὰ τὸν Ἅγιον Νικόλαον τῆς Ἀγορᾶς καί δεύτερη ἐπιγραφή στὸν ἴδιο φάκελλο Χαρίκλειαν Παπαζήση - Φωτοπούλου συνοικία

Ζαβαντιέ...

Ἡ σύμπτωση νά πέση στὰ χέρια του τὸ γράμμα πρὸς τὴν πρωτοξάδερφη καί τὸν ἄντρα τῆς τὸν κατέπληξε!

— Συνάδελφε, τοῦ λέει, ἔπεσες στὴν περίπτωση. Τοὺς ξέρω καί τοὺς δυό. Εἶναι συγγενεῖς μου. Πάμε μαζί στὴν πόλη. Πολὺ θὰ σέ χαροῦν καθὼς καί γιὰ τὸν ἀδερφό τῆς πού εἶχαν χρόνο καιρὸ νά μάθουν νέα τους. Εἶναι ζωντανοί; τὸν ρωτᾷ. Εἶναι καί πάρα εἶναι. Δόξα τῷ θεῷ δὲν πάθαμε τίποτε.

—Τί κρίμα, τοῦ λέει, δὲ θὰ μπορέσω νά ἔρθω καί νά τοὺς δῶ, ἂν κι' ἔχω παραγγελία ρητή. Φεύγουμε γιὰ τὴ Θεσσαλονίκη σήμερὰ μᾶς εἶπαν, νά μὴν ἀπομακρυνθοῦμε. Τὰ ἔχουμε ἄσχημα μὲ τοὺς Βουλγάρους.

“Ἐφερε τὸ γράμμα. Χαρὲς - χαρὲς καί θαυμασμὸς πού ὁ θεὸς τὸν ἔφερε μπροστὰ τους. Χαρὰ καί συγκίνηση βαθειὰ γιὰ τὰ καλὰ νέα τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Λάκη Παπαζήση, ἀλλὰ καί λύπη βαθειὰ γιὰ τὸ δὲ στάθηκε δυνατὸ νά δοῦν τὸν ἄγγελο τῶν καλῶν εἰδήσεων νά τὸν περιποιηθοῦν καί νά μάθουν ἀπὸ πρῶτο χέρι τόσα πράματα.

Ἄτυχῶς τὸ γράμμα αὐτό, πού τὸ φύλαγε ἡ μητέρα μου στὴν κασσετίνα τῆς χάθηκε ὕστερα ἀπὸ τόσα καί τόσα πού μεσολάβησαν ἀργότερα. Ὅμως κατὰ καλὴ τύχη τὸ διάβασα ὕστερα ἀπὸ καιρὸ καί ἐνθυμοῦμαι ἀπὸ τὸ μακρὸ περιεχόμενό του τὰ ἐξῆς περίπου:

Πρῶτα ἐξέφραζε τὴν ἀνησυχία του γιὰ τὸν «ἀγαπητὸ κουμπάρο του» (δὲ θυμᾶμαι τὸνομά του) καί

εὐχονταν στὸν θεὸ νὰ φτάσῃ τὸ γράμμα στὰ χέρια τῶν δικῶν του στὰ Γιάννινα, ὅποτε θὰ σήμαινε δύο εὐχάριστα πράγματα· τὸ ἓνα πῶς ὁ κουμπάρος θὰ ἔμπαινε σῶος καὶ ἀβλαβῆς στὰ ἐλεύθερα πλέον Γιάννινα καὶ πῶς θὰ εὑρίσκε σῶους καὶ ἀβλαβεῖς τοὺς δικούς του, τὴν ἀδελφή καὶ τὴν οἰκογένειά της, γιατί φοβόνταν σφαγές κι' ἄλλα κακά...

“Ὁμως ὁ θεὸς τὰ ἔφερε καὶ τὰ δυὸ «δεξιά»!

Ἄργότερα ἐπικοινωνήσαμε ταχυδρομικῶς καὶ μάθαμε γιὰ τὴν εὐτυχῆ ἐπάνοδο στὴν οἰκογένειά του καὶ τοῦ κουμπάρου.

Πῶς μπορεῖ νὰ ξεχάσῃ κανεὶς τέτοιες ἀνεπανάληπτες καὶ τρισευτυχισμένες τελετουργικὲς στιγμὲς τῆς ζωῆς του!

Η ΔΟΞΟΛΟΓΙΑ

Στις 22 Φλεβάρη τὸ ἀπόγευμα μὲ πῆρε ἡ μητέρα μου καὶ πήγαμε στὴν Πλατεία ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Στρατηγεῖο.

Ἐκεῖ ἓνας χωροφύλακας — πρώτη φορά βλέπαμε ἀστυνομικὸ ἔλληνα — μᾶς εἶπε μὲ εὐγένεια, πῶς ὅπου νᾶναι ἔρχεται ὁ Κωνσταντῖνος, νὰ πᾶτε στὴν Μητρόπολη, πού θὰ γίνῃ δοξολογία.

Πράγματι πήγαμε ἀπὸ τὸν πλάγιο δρόμο, πού ὀδηγεῖ στὰ Γραφεῖα τῆς Μητρόπολης, γιατί ἀπὸ τὴν κυρία εἴσοδο ἀπαγορεύονταν καὶ πλῆθος πολὺ εἶχε μαζευτῆ, ἀλλὰ καὶ στὸ δρόμο αὐτὸ μιὰ ὁμάδα ἰππέων μᾶς ἔφραξε τὸ δρόμο. Δὲ χωράει μέσα, μᾶς λένε, οὔτε κουνούπι.

Πήγαμε τότε στὴν κατηφορικὴ ὁδὸ Ἄθέρωφ, ὅπου εἶναι τώρα τὰ

καταστήματα ὀπτικῶν τοῦ Μάνθου καὶ περιμέναμε στὸ δεξιὸ πεζοδρόμι.

Κάποτε ἀκούμε φωνές τοῦ πλήθους, προστάγματα καὶ νὰ φθάνει ὁ Κωνσταντῖνος καθάλλα μὲ ἀπλῆ στολή χακὶ ἐκστρατείας μὲ τοὺς ἐπιτελεῖς του καθάλλα, τοὺς πρίγκηπες, προηγούνταν ἡ στρατ. μουσική, ἄλλοι ἐπίσημοι, ὁ Δεσπότης Γερβάσιος, ὁ κλῆρος ἱεροφορεμένοι, ἄλλοι ἐπίσημοι, ὁ τέως πρόξενος ὁ Φορέστης, οἱ πρόξενοι καὶ τόσο πλῆθος πού τὰ ἔχανε κανεὶς.

Ἡ μητέρα μου μὲ σήκωσε στὴν ἀγκαλιά της καὶ μοῦ εἶπε: νὰ αὐτὸς εἶναι ὁ Κωνσταντῖνος. Αὐτὸς συγκινημένος ἀπὸ τίς ζητωκραυγὲς χαιρετοῦσε στρατιωτικὰ.

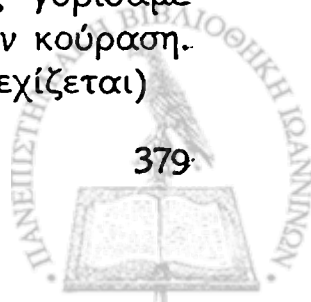
Ὁ κόσμος ἔκλαιγε ἀπὸ τὴ χαρὰ του.

Ὁ στρατὸς παραταγμένος στὶς δυὸ πλευρὲς τοῦ δρόμου μὲ διπλὲς σειρὲς πλάτη μὲ πλάτη, ἡ μία μὲ μέτωπο πρὸς τὸ δρόμο πού θὰ περνοῦσαν οἱ ἐπίσημοι, ἡ ἄλλη σειρὰ μὲ μέτωπο ἠρὸς τὸ πεζοδρόμιο γιὰ ἐπιτήρηση καὶ γιὰ κάθε ἐνδεχόμενο. Καὶ εἶχαν δίκη. “Ὅπως διαβάζω στὴν «πολιορκημένη πόλη» τῆς κυρίας Ντουσιάπη, στὴν πλατεία ἀντιλήφθηκαν οἱ τσολιάδες ἓναν ὑποπτο πού ἐτοιμαζόνταν νὰ πυροβολήσῃ.

Τὸν πρόλαβε ἓνας τσολιᾶς καὶ τὸν σούβλισε μὲ τὴν ξιφολόγχη του..

Ὁ πανζουρλισμὸς δὲν περιγράφεται. Κάτω στὸ χῶμα πατοῦσες σὲ κόκκινο τάπητα ἀπὸ σκισμένα φέσια. Ὑστερα ἀπὸ ὄρες γυρίσαμε κατατσακισμένοι ἀπὸ τὴν κούραση.

(Συνεχίζεται)

Ἡπειρω- τικά Βιβλία

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Π. ΛΕΚΚΑ: «Συνοπτική ιστορία τῆς Βορ. Ἡπείρου», ἔκδ. «Πανελ. Συνδέσμου Βορειοηπειρωτικοῦ Ἀγῶνος», σελ. 178. Ἀθήναι 1987. Βιβλιοκρισία Ἀποστ. Π. Παπαθεοδώρου.

Τὸ Βορειοηπειρωτικὸ Ζήτημα, ὡς Ἐθνικὸ θέμα ἐξ ἴσου τουλάχιστο σημαντικὸ, ὅσο καὶ τὸ Κυπριακὸ — ὅπως τοῦτο ἀναγνωρίζουν καὶ οἱ ἴδιοι: οἱ ἀδελφοί μας Κύπριοι — ἀπασχολεῖ τελευταίως τὴν Κοινὴ Γνώμη πολὺ σοβαρὰ καὶ δονεῖ τὶς καρδιὰς ὄλων τῶν Ἑλλήνων, τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ τὴν Διεθνή Κοινὴ Γνώμη, καθὼς καὶ τοὺς μεγάλους Διεθνεῖς Ὄργανισμούς, ὅπου κατορθώνει καὶ φθάνει ἢ φωνή του.

Εἶναι λοιπὸν ἐλπιδόφορο τὸ γεγονὸς ὅτι συντελεῖται σὲ τέτοια ἔκτασις ἢ ἀφύπνιση καὶ ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Β. Ἡπείρου, εὕρισκομένου σὲ τέτοια πρωτοφανῆ δουλεία, ὥστε καὶ αὐτὰ τὰ στοιχειωδέστατα ἀνθρώπινα δικαιώματα, ὅπως τῆς Ὀρησκείας, τῆς παιδείας, τῆς ἐλευθερίας, κ.λ.π., νὰ ποδοπατοῦνται καὶ στραγγαλιζονται μὲ τὸν πρὸς ἀπάνθρωπο τρόπο ἀπὸ ἓνα μοναδικὸ στὸν κόσμον τυραννικὸ καὶ ἀθεϊστικὸ καθεστῶς, τὸ ὁποῖο, μάλιστα προκλητικὰ ἐπιχειρεῖ καὶ τὴν μακραίωνη ἱστορία τῆς περιοχῆς νὰ παραχαράξῃ, ἀλλὰ καὶ τὸ δημογραφικὸ STATUS καὶ

γίγνεσθαι ν' ἀλλοιούσῃ!

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω προβάλλει ἄνετα καὶ ἡ μεγάλη εὐθύνη τοῦ Ἐλευθέρου Ἑλληνοεταίρου, καὶ μάλιστα τῶν ἰθιγόντων γιὰ τὴν ἀνάλογη ἐγκαιρὴ καὶ ἐγκυρὴ διαφώτιση πρὸς πᾶσαν κατεύθυνση, καθὼς καὶ τὴ σωστὴ καὶ ἐνδεδειγμένη διαχείριση τοῦ ὄλου Βορειοηπειρωτικοῦ Ζητήματος, ἀλλὰ καὶ τοῦ εἰδικῶς, τοῦ τόσο πολυσυζητημένου κατ' αὐτάς, θέματος, περὶ τῆς ἄρσεως τοῦ ἐμπολέμου, καὶ μάλιστα, ὄχι ἀπὸ τὴν προκαλέσασα τοῦτο Ἀλβανίαν, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἀδίκως καὶ ἀπροκλήτως δεχθεῖσα τὴν ἐπίθεση, δηλ. τὴν Ἑλλάδα!

Ὅπως δὴ ποτε, ὁ Πανελλήνιος Σύνδεσμος τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ Ἀγῶνος (ὑπὸ τὴν ἡγεσία τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Δρυϊνουπόλεως κ. Σεβαστιανοῦ, μεταξὺ τῶν ἄλλων εἰρηγικῶν μέσων, πρὸ χρησιμοποιοῦν γιὰ τὴν εὐρυτέρα δυνατὴν διαφώτιση περὶ τοῦ Ἐθνικοῦ αὐτοῦ θέματος καὶ πέραν τῶν ὁρίων τῆς Πατρίδος (ἐπιλήψεις, συλλαλητήρια κ.λπ.) εἶναι καὶ τὸ ἔντυπο, σὲ βιβλία ἢ φυλλάδια, ὅπως α) Τὸ ὄραμα ἐνὸς Λαοῦ καὶ β) Ἑλληνοαλβανικαὶ σχέσεις — ἄρσις τῆς ἐμπολέμου καταστάσεως, τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου κ. Σεβαστιανοῦ, Προέδρου τοῦ Συνδέσμου.

Τὸ παρὸν ἐν θέματι βιβλίον τοῦ κ. Ἀθ. Π. Λέκκα παρέχει μὴ εὐσύννοπη Ἱστορία τῆς Β. Ἡπείρου, ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους μέχρι σήμερα, ἀντικρῶναι δὲ ἀποτελεσματικὰ τὰ βασικώτερα θέματα, τὰ ὅποια κατ' ἐξοχὴν παραποιεῖ καὶ διαστρεβλώνει ἢ Ἀλβανικὴ προπαγάνδα — συνεπικουρημένη καὶ ἀπὸ κάποιους φίλους τῆς, μερικῶς μάλιστα τῶν ὁποίων ἀκούουν καὶ σὸ ὄραμα «Ἑλληνας» — γιὰ νὰ παραπλανήσῃ καὶ παγιθεύσῃ τὴν Δ. Κοινὴ Γνώμη

μη ἤ και Ὁργανισμούς, πρὸς ἐξυπηρέτηση τῶν δολίων σκοπῶν της!

Ἴδού λ.χ. μερικά τέτοια θέματα, τὰ ὁποῖα εὔστοχα καὶ τεκμηριωμένα, μὲ κείμενα ἀρχαίων συγγραφέων, γινώμες εἰδικῶν ἐπιστημόνων κλπ., ἀναπτύσσει ὁ κ. Ἰωάν. Λέκκας: Ἀπὸ τὴν Ἀρχαιότητα: γιὰ τὴν πλαστογράφηση τῆς Ἡπείρου, γιὰ τὰ Ἡπειρωτικὰ καὶ Ἰλλυρικὰ φύλα, γιὰ τὰ ὄρια τῶν Ἡπειρωτῶν καὶ τῶν Ἰλλυριῶν, γιὰ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρο καὶ τὸν Πύρρο: ἀπὸ τὴν Τουρκοκρατία: γιὰ τὸν βίαιον ἐξισλαμισμὸν, γιὰ τὴ γλῶσσα καὶ τὴ θρησκεία στὴν Ἀλβανία: ἀπὸ τὴ Νεωτέρα ἱστορία: Γιὰ τοὺς κυριώτερους σταθμοὺς τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ Ζητήματος (ἀπλή ἀναφορά), γιὰ τὰ (κτηθέντα) προνόμια τῶν Ἡπειρωτῶν ἐν Ἀλβανία, γιὰ τὴ συμμετοχὴ τῆς Ἀλβανίας στὸν πόλεμον τοῦ 1940—41, γιὰ τὴν ἐμπόλεμη κατάστασι μὲ τὴν Ἀλβανία καὶ γιὰ τοὺς ἀντιδρώντας εἰς τὸ Βορειοηπειρωτικόν, κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως 45 περίπου χρόνια, σύμφωνα μὲ ἐπίσημα στοιχεῖα.

Ὅσον ἀφορᾷ δὲ ἐστὴν ἄρση τοῦ ἐμπολέμου μὲ τὴν Ἀλβανία, ἐπιλέγει πολὺ σωστά ὁ κ. Λέκκας: ὅτι «κανεὶς δὲν ἔχει ἀντίρρησην. Ἡ ἄρσις ὅμως τῆς ἐμπολέμου καταστάσεως προϋποθέτει καὶ τὴν ἄρσιν τῶν ἐκ τοῦ πολέμου συνεπειῶν, ὥστε ὅσο οἱ ἀδελφοί μας ἐν Ἀλβανία ν' ἀνακτήσουν, τουλάχιστον, τὰ «προνόμια» καὶ τὰ δικαιώματα, τὰ ὁποῖα εἶχον πρὸ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου...». Ἄλλως, «ἡ εὐθύνη θὰ βαρύνῃ, ὅχι μόνον τὴν Κυβέρνησιν, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἀντιπολίτευσιν, τότε, διὰ τὴν παράλειψιν τῶν νομίμων ὑποχρεώσεων της» (σελ. 75).

Τὸ νέο αὐτὸ βιβλίον τοῦ κ. Λέκκα ἀντα-

πακρίνεται ἀσφαλῶς στοὺς ἰστόχους του, ὡς πρὸς τὰ ἐπὶ μέρους θέματα στὰ ὁποῖα ἀναφέρεται, ὅπως ἤδη τὰ ἐπιστημάναμε παραπάνω.

Ὅπως δὴποτε, ὁ «Πανελλήνιος Σύνδεσμος Βορειοηπειρωτικοῦ Ἀγῶνος», μὲ τὸ νέο αὐτὸ βιβλίον τοῦ κ. Ἰωάν. Λέκκα, προσέφερε κατὰ τὸν βραχὺ του μέχρι τώρα βίον (1 1) 2 ἔτους) προσέφερε καὶ μίαν ἀκόμη σημαντικὴν ὑπηρεσίαν ἐπιδιώξῃ του, «τῆς διὰ παντὸς νομίμου μέσου ἐκανοποιήσεως τῶν ἐθνικῶν δικαίων τῆς Βορείου Ἡπείρου».

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

- Τὸ Βουργαρέλι (Αθήνα) τ. 45—55.
- Τα Ἄγναντα Ἄρτας (Αθήνα) τ. 85—89.
- Νέα Μαργαριτίου (Χολαργός): τ. 42—58.
- Οικονομικὸς Τύπος (Αθήνα): τ. 862—886.
- Θεσπρωτικὴ (Ηγουμενίτσα): τ. 5220—5226.
- Ἐκκλησιοχωρίτικα Νέα (Περιστέρη): τ. 33—36.
- Θεσπρωτικὰ Νέα (Αθήνα): τ. 48—49.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

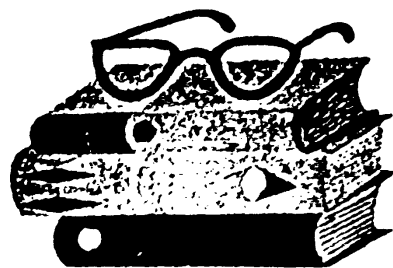
Ἐτήσιες συνδρομὲς τοῦ Περιοδικοῦ.

Ἐσωτερικοῦ Δρχ. 1000

Ἐξωτερικοῦ Δολ. 30

Διατίθενται τόμοι ἀπὸ 1974 μέχρι σήμερα ἀντὶ Δρχ. 22.200

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΟΥΝΔΟΥΡΟΥ: Ἀλλοτινὰ κι' ἀξέχαστα. 1985. Ἡ Πόβλα κι' ἡ Εὐεργέτης Σπύρος Στ. Τσίγκος.—Ἐνα χωριὸ ξαναγεννιέται. 1986.

ΤΟΥ ΣΠ. ΚΟΥΤΟΥΚΗ

Μεῖς ἰδιαίτερη χαρὰ καὶ συγκίνηση διάβασα τὰ δύο βιβλία τοῦ Γεωργίου Κουνδουρού: 1) «Ἀλλοτινὰ κι' ἀξέχαστα» καὶ 2) «Ἡ Πόβλα τῆς Μουργκάνας κι' ἡ Εὐεργέτης τῆς Σπύρος Στ. Τσίγκος — Ἐνα χωριὸ ξαναγεννιέται».

Ὁ Γεωργίου Κουνδουρός με μαεστρία ἐμπείρου συγγραφέα δίνει τὴν ὄρεινὴ περιοχὴ τῆς Μουργκάνας καὶ τοὺς ἀνθρώπους τῆς.

Τὸ πρῶτο τοῦ βιβλίου εἶναι ἠθογραφικὰ ἀφηγημάτων βασισμένα στὶς παραδόσεις τῆς Πόβλας καὶ ταυτόχρονα παραδόσεις γιὰ τὴν ἱδρυση τῆς γενέτειράς του καὶ ἡ προϊστορία τῆς. Δὲ λείπουν ἀναφορὲς καὶ σ' ἄλλα χωριὰ τῆς Μουργκάνας. Βάση ἐπίσης τῶν ἀφηγημάτων του εἶναι: τὰ παιδικὰ του βιώματα, πού με ἐκπληκτικὴ περιγραφικὴ εὐχέρεια ξετυλίγει τέρποντας καὶ διδάσκοντας τοὺς ἀναγνώστες του. Ὁ ἀγῶνας τῆς ἐπιβιώσεως τῶν ὄρεινῶν κατοίκων τῆς Μουργκάνας ἀποτελεῖ καὶ δική του ἀγωνία, πού νικηφόρα φέρει εἰς πέρας δικαιώνοντας τοὺς ἥρωες τῶν ἀφηγημάτων του.

Καὶ ἡ ἐπιτυχία εἶναι πῶς ὅλοι — οἱ τῆς περασμένης τουλάχιστον γενιᾶς Ἡπειρώτες — ἀναγνωρίζουν στὰ πρότυπα τῶν ἡρώων αὐτῶν ἢ θὰ τοποθετοῦσαν τὸν

ἑαυτὸν τοὺς στὴ θέση τους με ἄφθονα συγκινησιακὰ στοιχεῖα.

Ἰδιαίτερα γιὰ μᾶς τῆς περιοχῆς αὐτῆς τὰ ἀφηγήματά του μᾶς φέρουν στὰ παιδικὰ μας χρόνια καὶ ἀναθεριμαίνουν τὸν ἀγέραστο κόσμον τῶν ἀναμνήσεων.

Τὸ δεύτερο βιβλίο του ἀναφέρεται: στὰ βιογραφικὰ τοῦ ἑνδοξοῦ τέκνου τῆς γενέτειράς μας Πόβλας, τοῦ Σπύρου Σταύρου Τσίγκου, πού ἀναδημιούργησε με οὐσιαστικὰ ἔργα τὸ χωριὸ μας.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνο ἡ βιογραφία τοῦ Εὐεργέτη τῆς Πόβλας, πού πλουσιοπάροχα διέθεσε τοὺς καρπούς μιᾶς μακρᾶς ζωῆς γιὰ τὸ ἀγαπημένο του χωριό. Ὁ Γεωργίου Κουνδουρός κατὰ τὴ συνήθειά του χωρογραφεῖ τὴν Πόβλα καὶ τὴν περιοχὴ τῆς με ἀφθονες γοητευτικὲς παρεκβάσεις παρακολουθώντας θῆμα - θῆμα τὴν ἐκτέλεση κοινοτικῶν ἔργων, ναῶν, κοινοχρήστων χώρων, ὑδρεύσεως, ἡρώων, ἀνταποκρινόμενος με προσωπικὴ ἐπίβλεψη στὴ βολή τῆς Εὐεργέτη καὶ στολίζει: τὸν πολυτέλειον τόμον με πλῆθος εἰκόνων, πού ἀποτελοῦν ἕνα πολύτιμον ἀλμπουμ.

Θὰ προσθέσουμε ἀκόμα πῶς με περισσὴ ἀνιδιοτέλεια ὁ συγγραφέας ἐξέδωσε δαπάναις του τὰ δύο βιβλία με ἐπιμέλεια τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑταιρείας» στὴν ὁποία τελικῶς τὰ χάρισε γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῶν πνευματικῶν τῆς σκοπῶν, καθὼς καὶ ἕνα μέρος στὴν Πόβλα καὶ στὴν Ὀμοσπονδία τῶν χωριῶν τῆς Μουργκάνας.

ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Τρεῖς σύγχρονοι «φιλογενεῖς» Ἡπειρώτες κατέγραψαν σὰ προχωρημένα τους χρόνια τὸν πνευματικὸν τους μόχθο. Ἐτίμησαν μὲ τὴν ἐμπιστοσύνη τους, σὰν πνευματικὸν καταφύγιον, τὴν Ἡπειρωτικὴν Ἑταιρεία καὶ τὸν ἐμπιστεύτηκαν σ' αὐτήν. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό. Κατέθεσαν καὶ τὴν δαπάνη τῆς ἐκδόσεως σὲ βιβλία, ὥστε νὰ χαροῦν ἐν ζωῇ τὸν τρύγον τοῦ μόχθου τους. Καὶ ἔγινε ἕως ὁ Κύ-

ριος καὶ τὸ ἔργο ἦρθε «εἰς πέρας».

Καὶ τὰ τέσσερα βιβλία ἀναφέρονται στὴν ἱστορίαν, τοὺς θρύλους καὶ στὴν «ἀναπαραχθεῖσα» ζωὴν τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Λαοῦ. Εἶναι ἐκτὸς ἐμπορίου. Τὰ ἔσοδα ἀπὸ τὴν πώλησίν τους μπαίνουν στὴν Ἑταιρεία καὶ γίνονται πάλιν πνευματικὸν ἔργο. Εἶναι μιὰ πρόκληση πρὸς τοὺς πνευματικούς Ἡπειρώτες νὰ ἐνισχύσουν μὲ τὴν ἀγορὰ τὴν Ἑταιρεία.

α.χ.μ.

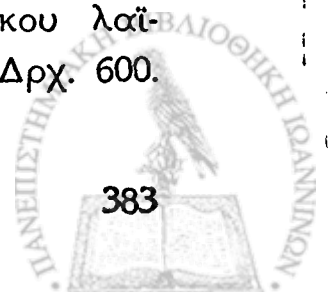
Ἀθανασίου Δ. Τσεκούρα : Ἀπὸ τοῦ 98ου Ὑψώματος. Ἀναμνήσεις Ἡπειρώτου Ἀγωνι-

στοῦ. Ἀθήνα 1979. Στὰ ἐνενηντα ὀκτώ του χρόνια ὁ μακαρίτης (πέθανε σὰ 105) Ἀθαν. Τσεκούρας μὲ ξάστερο μυαλὸ καὶ ἐκπληκτικὴ ἀφηγηματικὴ ὑπαγορεύει τὶς ἀναμνήσεις μιᾶς πολυκύμαντης ζωῆς ἀνελλισσομένης στὸ πρῶτον τέταρτον τοῦ αἰῶνα, ποῦ μᾶς φεύγει.

Πολυσέλιδη ἔκδοσις μὲ σπάνιες εἰκόνες. Δρχ. 1.200

Γιώργου Δ. Κούνδουρου: Ἀλλοτινὰ κι ἀξέστα. Ἀθήνα, 1985. Ἱστορία, θρύλοι, διηγήματα μὲ βάση τὴν Πόβλα καὶ τὴν ζωὴν τοῦ συγγραφέα, ποῦ στὶς σελίδες του κάθε Ἡπειρώτης θὰ ἀναγνωρίσει τὸ δικὸν του εἶδωλον. Ὑπόδειγμα Ἡπειρωτικοῦ λαϊκοῦ λόγου. Δρχ. 600.

Γιώργου Δ. Κούνδουρου: Ἡ Πόβλα τῆς Μουργκάνας κι ὁ εὐεργέτης Σπύρος Στ. Τσίγκος. Ἐνα χωριὸ ξαναγεννιέται. Ἄθινα 1986.

Τὸ χρονικὸ τῆς ἀνάπλασης τῆς Πόβλας ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Εὐεργέτου καὶ τοῦ «σκεύους ἐκλογῆς» συγγραφέα συγγενῆ του γραμμένο μέρα μὲ τὴν ἡμέρα στὰ μεταπολεμικὰ χρόνια, μὲ ἱστορικὲς καὶ λαογραφικὲς παρεκμβάσεις ἀπὸ τὸ γενικότερο χῶρο. Δρχ. 1000

Κων. Ι. Φωτόπουλου: Τὰ Γιάννινα. Οἱ μαχαλάδες, τὰ σοκάκια καὶ τὰ τοπωνύμιά τους μετὶς ἱστορικὲς καὶ λαογραφικὲς παραδόσεις κι ἀνέκδοτα. Ἄθινα 1986.

Ἡ γεωγραφία τῆς παλιᾶς πόλης (τουρκόπολης) πνευματικῆς πρωτεύουσας τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, «πρώτης στὰ γράμματα καὶ στὰ γρόσια», γραμμένη μὲ χάρη καὶ γλαφυρότητα. Δρχ. 300

Η ποιότητα επιβραβεύεται

... γιατί πιστεύουμε ότι η προτίμηση του κοινού πάνω από μισό αιώνα στα προϊόντα MISKO, είναι η καλύτερη επιβράβευση.

Ωστόσο έρχεται σαν επιβεβαίωση και το γεγονός ότι στα τελευταία 5 χρόνια κερδίσαμε 4 ακόμα Διεθνή Βραβεία.

Τα βραβεία αυτά καταξιώνουν την προσπάθεια της MISKO να προσφέρει ποιοτικά προϊόντα όχι μόνο στο Εσωτερικό, αλλά και στο Εξωτερικό.

Τώρα η MISKO έχει συνολικά 54 Διεθνή Βραβεία σε 58 χρόνια.

Τα συμπεράσματα θγαίνουν μόνα τους.

MISKO
ΜΑΚΑΡΟΝΙΑ ΚΟΡΥΦΑΙΑΣ ΠΟΙΟΤΗΤΟΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΛΦΑ

22 χρόνια το βιβλιοπωλείο μας, (Ασκληπιού 3) στην Αθήνα, εξυπηρετεί το αναγνωστικό κοινό με συνέπεια και με την πάντοτε ενημερωμένη βιβλιοθήκη του - στη λογοτεχνία, στην ποίηση, στο θέατρο· στα βιβλία Τέχνης, στην φιλοσοφία, στην ιστορία και σε πολλά άλλα θέματα.

Στα Γιάννινα πάλι (Βλαχλείδη 8), 3 χρόνια τώρα, λειτουργεί το βιβλιοπωλείο μας - κόσμημα για την πόλη θα μπορούσαμε να πούμε - και εξυπηρετεί με την ίδια ευσυνειδησία και ευγένεια το μεγάλο κοινό που μας αγάγιασε και μας προτίμησε για την εξυπηρέτησή του.

Στη «ΔΩΔΩΝΗ» έχει γίνει παράδοση πια, η πλούσια και πάντοτε ενημερωμένη συλλογή των καλών εκδόσεων.

Να θυμάστε πάντοτε ότι η «ΔΩΔΩΝΗ» εξυπηρετεί.

